

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત ઉચ્ચ ન્યાયાલય, અમદાવાદ

આર/સેકન્ડ અપીલ નં. ૬૪ / ૨૦૧૫

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય શ્રી ન્યાયમૂર્તીશ્રી જે.બી. પારડીવાલા

=====

૧ શું સ્થાનિક અખબારોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી હા.

આપવામાં આવી શકે છે?

૨ પત્રકારને સોંપવામાં આવે કે નહીં?

હા.

૩ શું તેમના સ્વામી ચુકાદાની વાજબી નકલ જોવા માંગે છે?

ના.

જ શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણના અર્થઘટન અથવા તે હેઠળ ના.

કરવામાં આવેલા કોઈપણ આદેશ અંગે કાયદાના નોંધપાત્ર પ્રશ્નનો
સમાવેશ થાય છે?

આ ચુકાદાને દ્રાયલ ન્યાયતંત્રમાં પ્રસારિત કરો.

=====

ગુજરાત રાજ્ય

વિરુદ્ધ

રસિકલાલ હીરાલાલ સૈની (અબેટ)

=====

ઉપસ્થિત :

અરજદાર(ઓ) નં. ૧,૨,૩ માટે શ્રી રાકેશ પટેલ, મદદનીશ સરકારી વકીલ(૧)

સામાવાળા(ઓ) નં. ૨,૩,૪,૫ માટે શ્રી દીપમ એસ રામી(૬૦૧૫)

=====

કોરમ: માનનીય શ્રી ન્યાયમૂર્તીશ્રી જે.બી. પારડીવાલા

તારીખ: ૨૮/૦૬/૨૦૧૮

મૌખિક ચુકાદો

૧. સી.પી.સી. ની કલમ ૧૦૦ હેઠળ આ બીજી અપીલ મૂળ પ્રતિવાદીઓના કહેવાથી છે અને તે પ્રિન્સિપાલ સિનિયર સિવિલ જજ, ડીસા દ્વારા રેગ્યુલર સિવિલ સૂટ નં. ૧૦૪ ઓફ ૨૦૦૩ માં પસાર કરાયેલા ચુકાદા અને હુકમનામામાંથી ઉદ્ભવતા રેગ્યુલર સિવિલ અપીલ નં. ૬ ઓફ ૨૦૧૦ માં ૩જા એડિશનલ ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ, ડીસા દ્વારા ૧૫ નવેમ્બર, ૨૦૧૩ ના રોજ પસાર કરાયેલા ચુકાદા અને હુકમ સામે નિર્દેશિત છે.

૨. અત્રેના સામાવાળાઓ-મૂળ-વાદીઓએ ડીસા ખાતે સિવિલ જજ (એસ.ડી.) ની અદાલતમાં ઘોષણા, કાયમી મનાઈહુકમ અને રૂ. ૨૫,૦૦૦/- ના વળતર માટે રેગ્યુલર સિવિલ સૂટ નં. ૧૦૪ ઓફ ૨૦૦૩ દાખલ કર્યો હતો. આ કેસની વિશિષ્ટ હકીકતોને ધ્યાનમાં રાખીને, દાવામાં માંગવામાં આવેલી દાદ સાથે સમગ્ર દાવા અરજીની નકલ કરવી મને યોગ્ય લાગે છે.

"ઉપર દર્શાવેલ વાદીઓ નમ્રતાપૂર્વક નીચે મુજબ રજૂઆત કરે છે;

(૧) ડીસા તાલુકાનું આખું ગામ રાજપુર, મૂળ રૂપે એક દેવસ્થાન ઇનામી ગામ હતું, અને રાજપુર-મઠના મહંત આ ગામના એકમાત્ર માલિક હતા. આ ગામના જૂના રેવન્યુ સર્વે નં. ૩૪૦, ૩૪૬, ૩૪૭

ને રિવિઝન સર્વેમાં, નવા રેવન્યુ સર્વે નં. ૬ તરીકે નવો નંબર આપવામાં આવ્યો હતો. આ આર.એસ. નં. ૬ ને ગામના નમૂના નં. ૭/૧૨ માં બનાસ નદીના પટ તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યો હતો. આ ગામના ગામ નમૂના નં. ૬ માં નોંધ નં. ૩૦૪ આ સંદર્ભે મંજૂર કરવામાં આવી હતી અને તે નોંધને આજ દિન સુધી કોઈપણ મહેસૂલી સત્તાધિકારી દ્વારા પડકારવામાં આવી નથી.

(૨) કે ૧૯૬૯ ના ગુજરાત દેવસ્થાન ઈનામ નાબૂદી અધિનિયમના ૧૫.૧૧.૧૯૬૯ થી અમલને કારણે, સદર સર્વે નં. ૬ ને નદીના પટની જમીન માનીને, તે સરકારમાં નિહિત થઈ ગઈ હતી, અને આ ફેરફાર દર્શાવવા માટે ગામ નમૂના નં. ૬ માં નોંધ નં. ૩૭૭ કરવામાં આવી હતી.

(૩) કે શ્રી હીરાલાલ ભુદરભાઈ સૈની, વાદી નં. ૧, ૨ અને ૩ ના પિતા, સદર અધિનિયમના નિયત દિવસે, એટલે કે ૧૫.૧૧.૬૯ ના રોજ સદર સર્વે નં. ૬ માંથી એકર ૨૨૩ ગુંઠા ૩૧ માપની જમીનનો કબજો ધરાવતા હતા. મહેસૂલી રેકૉર્ડમાં સદર જમીન પર ગણોતિયા તરીકે તેમનું નામ પણ ચાલતું હતું. જુલાઈ-૧૯૬૭ માં તેમનું અવસાન થયું, ત્યારથી વર્તમાન વાદીઓ મૃતક હીરાલાલની સદર જમીનના કાયદેસરના કબજામાં ચાલુ રહ્યા છે.

(૪) આમ, જ્યારે તલાટીએ ગુજરાત દેવસ્થાન ઇનામ નાબૂદી અધિનિયમ, ૧૯૬૯ ની કલમ ૮ ના પરિણામે ગામ નમૂના નં. ૬ માં નોંધ નં. ૩૭૭ દાખલ કરી, જેમાં રેવન્યુ સર્વે નં. ૬ ને "રાજ્ય" ના મથાળા હેઠળ નિહિત દર્શાવવામાં આવ્યો, ત્યારે વર્તમાન વાદીઓએ આ નોંધ નં. ૩૭૭ ની કાયદેસરતા સામે વાંધો ઉઠાવ્યો અને આ સર્વે નં. ૬ ની જમીન પર પોતાનો અંગત કબજા હક્ક હોવાનો દાવો કરીને તલાટી સમક્ષ પોતાના લેખિત વાંધાઓ રજૂ કર્યા, અને એમ પણ દાવો કર્યો કે તેઓ ગુજરાત દેવસ્થાન ઇનામ નાબૂદી અધિનિયમની કલમ ૪(૧)(સી) હેઠળ આ જમીનના ઉતરતા દરજ્જાના ધારક છે. આ નોંધનો વિવાદ તકરારી કેસોના રજિસ્ટરમાં નોંધવામાં આવ્યો હતો, અને મામલતદારે આ વિવાદનો નિર્ણય કરવાનો હતો. પરંતુ તેઓ વિવાદનો નિર્ણય કરે તે પહેલાં, તેમણે તેમના તા. ૨૦.૧૧.૭૨ ના આદેશ દ્વારા, સદર સર્વે નં. ૬ ની જમીન અંગેના હરીફ દાવાઓનો નિકાલ કરવા માટે, બોમ્બે લેન્ડ રેવન્યુ કોડની કલમ ૩૭(૨) હેઠળ તપાસ દ્વારા પ્રથમ આ મુદ્દાનો નિકાલ કરવાનું નક્કી કર્યું- એ નક્કી કરવા માટે કે શું તે સરકારી જમીન છે કે નહીં?, અને તેમણે તે જ સમયે નોંધ નં. ૩૭૭ ના વિવાદના નિર્ણયની કાર્યવાહીને કલમ ૩૭(૨) હેઠળ તપાસ કરનારના નિર્ણય સુધી મુલતવી રાખી. કલમ ૩૭(૨) હેઠળની આ તપાસમાં મુખ્ય પ્રશ્ન એ ઉભો કરવામાં આવ્યો હતો કે

શું સર્વે નં. ૬ ની આ જમીન નદીના પટની જમીન છે કે નહીં, અને શું તે સરકારમાં નિહિત છે? અને આ જમીન પર વર્તમાન વાદીઓના હકો શું છે.

(૫) મામલતદાર, ડીસાના આદેશ મુજબ, આ બાબત કલમ ૩૭(૨) હેઠળ તપાસ કરવા માટે નાયબ કલેક્ટર, પાલનપુર સમક્ષ ગઈ. પરંતુ આ બાબત નાયબ કલેક્ટર, પાલનપુરની કચેરીએ પહોંચે તે પહેલાં, તેમણે ૨૭.૯.૭૧ ના રોજ સદર જમીન સરકારી અને નદીના પટની જમીન હોવાનું માનીને, તેને એક વર્ષ માટે ભાડાપટ્ટે નિકાલ કરવા જાહેર હરાજી યોજવાનો આદેશ આપ્યો. નાયબ કલેક્ટર, પાલનપુરના આ જમીનના નિકાલ માટેના સદર આદેશથી નારાજ થયેલા વર્તમાન વાદીઓએ જી.આર.ટી.એ. નં. ૫૦૯/૭૧ દ્વારા ગુજરાત મહેસૂલ પંચ, અમદાવાદ સમક્ષ તેમની અપીલ દાખલ કરી. અને માનનીય પંચે જાહેર હરાજી યોજવા માટેના નાયબ કલેક્ટર, પાલનપુરના આદેશને બાજુ પર રાખ્યો, અને નાયબ કલેક્ટર, પાલનપુરને કલમ ૩૭(૧) હેઠળ તપાસ શરૂ કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો.

(૬) ફરીથી નાયબ કલેક્ટર, પાલનપુરે તેમના તા. ૧૮.૭.૭૨ ના આદેશ દ્વારા કલમ ૩૭(૨) હેઠળની તપાસ મુલતવી રાખીને એવું અવલોકન કર્યું કે મામલતદારને પહેલા દેવસ્થાન ઇનામ નાબૂદી

અધિનિયમ હેઠળ નિર્ણય લેવા દો, જેથી આ જમીન પર વાદીઓના હક્કનો નિર્ણય થઈ શકે, અને ત્યાં સુધી, કલમ ૩૭(૨) હેઠળની તેમની તપાસ પર મનાઈહુકમ રહેશે.

(૭) કે નાયબ કલેક્ટરના આ આદેશ મુજબ, મામલતદાર, ડીસાએ ગુજરાત દેવસ્થાન ઇનામ નાબૂદી અધિનિયમ હેઠળ તપાસ હાથ ધરી, અને તેમણે નિર્ણય કર્યો કે સર્વે નં. ૬ ની આ જમીન નદીનો પટ છે અને તે સરકારમાં નિહિત છે. વર્તમાન વાદીઓ દ્વારા મામલતદારના સદર આદેશ સામે ગુજરાત દેવસ્થાન ઇનામ નાબૂદી અધિનિયમ હેઠળ અપીલ નં. ૪૧/૭૨ તરીકે ખાસ સચિવ સમક્ષ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી હતી અને સદર અપીલમાં, મામલતદારના નિર્ણયને બાજુ પર રાખવામાં આવ્યો હતો, અને કેસને નાયબ કલેક્ટર, પાલનપુરને કલમ ૩૭(૨) હેઠળ તપાસ કરવા અને પહેલા એ નિર્ણય લેવા રિમાન્ડ કરવામાં આવ્યો હતો કે શું તે નદીના પટની જમીન છે કે નહીં? અને શું જમીન સરકારની છે કે નહીં? અને આવો નિર્ણય લીધા પછી જો નાયબ કલેક્ટર યોગ્ય માને તો તેઓ મામલતદારને ગુજરાત દેવસ્થાન ઇનામ નાબૂદી અધિનિયમની કલમ ૪(૧)(સી) હેઠળ તપાસ કરવા કેસ તબદીલ કરી શકે છે અને ત્યારબાદ, જે પણ નિર્ણય આવે, તે નોંધ નં. ૩૭૭ ના વિવાદનો નિર્ણય કરશે. ખાસ

સચિવના રિમાન્ડના આ આદેશ મુજબ, નાયબ કલેક્ટર, પાલનપુરે કેસ નં. ૬/૭૩ નોંધીને કલમ ૩૭(૨) હેઠળ તપાસ હાથ ધરી, અને તેમણે તેમના તા. ૨૩.૩.૭૩ ના આદેશ દ્વારા નિર્ણય કર્યો કે આ જમીન આર.એસ. નં. ૬ નદીના પટની જમીન નથી અને ગુજરાત દેવસ્થાન ઇનામ નાબૂદી અધિનિયમની કલમ ૮ હેઠળ સરકારમાં નિહિત નથી. આ આદેશની સાથે, નાયબ કલેક્ટર, પાલનપુરે અપીલ નં. ૪૧/૭૨ માં ખાસ સચિવના આદેશ મુજબ, સદર ગુજરાત દેવસ્થાન નાબૂદી અધિનિયમની કલમ ૪(૧)(સી) હેઠળ વાદીઓના હકોની તપાસ કરવા આ કેસ મામલતદાર, ડીસાને તબદીલ કર્યો.

(૮) કલેક્ટર, પાલનપુરે, જમીન તપાસ કેસ નં. ૬/૭૩ માં પસાર કરાયેલા નાયબ કલેક્ટરના આ આદેશને તેમના પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્ર હેઠળ લીધો અને તેમણે નાયબ કલેક્ટર, પાલનપુરના સદર આદેશને બાજુ પર રાખ્યો અને નિર્ણય કર્યો કે આ જમીન સર્વે નં. ૬ નદીના પટની જમીન છે અને એમ પણ નક્કી કર્યું કે આ જમીન સરકારમાં નિહિત છે— તેમના તા. ૩૦-૯-૭૩ ના આદેશ દ્વારા. વર્તમાન વાદીઓએ કલેક્ટરના આ આદેશ સામે અપીલ નં. ૩૪૦/૭૩ દ્વારા ગુજરાત મહેસૂલ પંચ સમક્ષ અપીલ દાખલ કરી, અને કલેક્ટરનો સદર આદેશ તા. ૩૦-

૯-૭૩ સદર અપીલમાં પંચ દ્વારા બાજુ પર રાખવામાં આવ્યો, અને તપાસ કેસ નં. ૬/૭૩ માં નાયબ કલેક્ટર પાલનપુરના આદેશ તા. ૨૩-૩-૭૩ ની પુષ્ટિ કરી, કે આ જમીન નદીના પટની જમીન નથી અને ગુજરાત દેવસ્થાન ઇનામ નાબૂદી અધિનિયમની કલમ ૮ હેઠળ સરકારમાં નિહિત નથી.

(૯) તેથી, આખરે, મામલતદાર, ડીસાએ ફરીથી તેમના કેસ નં. ૧/૮૨ માં ગુજરાત દેવસ્થાન ઇનામ નાબૂદી અધિનિયમની કલમ ૪(૧)(સી) હેઠળ તપાસ શરૂ કરી, જેથી આ સર્વે નં. ૬ પર વાદીઓના હક્કો અને દરજ્જાનો નિર્ણય થઈ શકે. જ્યારે તપાસ શરૂ થવાની હતી, ત્યારે એક શ્રી ગોરધનદાસ સોનારામ સૈની અને અન્ય શ્રી ભેમાભાઈએ પણ આ રેવન્યુ સર્વે નં. ૬ ની તેમના કબજામાં રહેલી કેટલીક જમીનના સંદર્ભમાં તેમનો દરજ્જો નક્કી કરવા માટે તેમની અરજી આપી.

(૧૦) ગુજરાત દેવસ્થાન ઇનામ નાબૂદી અધિનિયમની કલમ ૪(૧)(સી) હેઠળની તપાસમાં, મામલતદાર, ડીસા, જેમને સદર અધિનિયમની કલમ ૪(૧)(સી) હેઠળ ગુજરાત રાજ્ય વતી તપાસ કરવાની સત્તા સોંપવામાં આવી હતી, તેમણે દેવસ્થાન તપાસ કેસ નં. ૧/૮૨ માં, તેમના તા. ૩૦-૬-૮૨ ના આદેશ દ્વારા નિર્ણય કર્યો, કે વાદીઓ જેઓ સર્વે નં. ૬ માંથી એકર

૧૭૩-૩૧ ગુંઠા જમીનનો કબજો ધરાવે છે, તેઓ આ જમીન ઉતરતા દરજ્જાના ધારક તરીકે ધરાવે છે, અને તેમણે એમ પણ નક્કી કર્યું કે ગોરધનભાઈ અને ભેમાભાઈ નામના અન્ય દાવેદારો, જેઓ પ્રત્યેક સર્વે નં. ૬ ની ૩૦ એકર જમીન ધરાવે છે, તેઓ પણ ઉતરતા દરજ્જાના ધારક તરીકે ધરાવે છે..

(૧૧) આ નિર્ણય સદર અધિનિયમ હેઠળ અંતિમ નિર્ણય હતો અને આ આદેશના પરિણામે, મૂળ નોંધ નં. ૩૭૭ ૨૯ કરવામાં આવી હતી, અને નવી નોંધ નં. ૨૩૯૦, તા. ૧૯-૭-૯૩ સદર અધિનિયમની કલમ ૪(૧)(સી) હેઠળ મામલતદારના આદેશને અમલ આપવા માટે સક્ષમ સત્તાધિકારી દ્વારા દાખલ કરવામાં અને પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવી હતી.

(૧૨) સદર અધિનિયમની કલમ ૪(૧)(સી) હેઠળ પસાર કરાયેલા મામલતદારના આ આદેશ સામે રાજ્ય સરકાર દ્વારા ખાસ સચિવ સમક્ષ કોઈ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી ન હતી, જેમને ગુજરાત રાજ્ય દ્વારા સદર અધિનિયમ હેઠળ અપીલ સાંભળવાની સત્તા સોંપવામાં આવી છે. સદર અધિનિયમ હેઠળ પૂરી પાડવામાં આવેલ એક વર્ષની સમયમર્યાદામાં મામલતદારના આ આદેશ સામે ખાસ સચિવ સમક્ષ કોઈ રિવિઝન પણ દાખલ કરવામાં આવી ન હતી.

(૧૩) કલમ ૪(૧)(સી) હેઠળની તપાસમાં કબજામાં રહેલી જમીનના માપ અંગે વાદીઓ અને અન્ય દાવેદારો વચ્ચે વિવાદ હોવાથી, સદર તપાસમાંના દાવેદારો પૈકીના એક, વર્તમાન વાદીઓએ ગોરધનભાઈ અને ભેમાભાઈ નામના અન્ય દાવેદારો સામે ખાસ સચિવ સમક્ષ અપીલ નં. ૧/૯૨ દાખલ કરી, એવો દાવો કરીને કે તેઓ બંનેને મામલતદાર, ડીસા દ્વારા તપાસ હેઠળ ખોટી રીતે ઉતરતા દરજ્જાના ધારક તરીકે જાહેર કરવામાં આવ્યા છે, અને વાદીઓને એકર ૧૭૩ ગુંઠા ૩૧ ને બદલે એકર ૨૩૧ ગુંઠા ૩૩ જમીનનો કબજો ધરાવતા જાહેર કરવા જોઈતા હતા.

(૧૪) માનનીય ખાસ સચિવ, મહેસૂલ વિભાગે અમારી અપીલ મંજૂર કરી, અને વાદીઓને રેવન્યુ સર્વે નં. ૬ ની એકર ૧૭૩ ગુંઠા ૩૧ ને બદલે આખી એકર ૨૩૧ ગુંઠા ૩૩ જમીન માટે ઉતરતા દરજ્જાના ધારક તરીકે જાહેર કર્યા. અપીલ હારી ગયેલા ઉપરોક્ત બે દાવેદારોએ ખાસ સચિવના આ નિર્ણય સામે ગુજરાતના માનનીય ઉચ્ચ ન્યાયાલય સમક્ષ તેમની રિટ પિટિશન દાખલ કરી છે, અને તે હાલમાં પડતર છે.

(૧૫) તેથી, સર્વે નં. ૬ ની જમીનનો ઇતિહાસ આ તબક્કે અહીં અટકે છે કે વાદીઓ સર્વે નં. ૬ ની ૨૩૧ એકર ૩૩ ગુંઠા જમીનના ઉતરતા દરજ્જાના ધારક છે, અને જમીન સર્વે નં. ૬ સરકારી જમીન

નથી અને ક્યારેય સરકારમાં નિહિત થઈ નથી. આ નિર્ણય કાયમ માટે અંતિમ છે કારણ કે ગુજરાત દેવસ્થાન ઇનામ નાબૂદી અધિનિયમ હેઠળ હવે કોઈ ઉપાય બાકી રહ્યો નથી.

(૧૬) હવે એ પણ કોઈપણ શંકા વિના પ્રસ્થાપિત થઈ ગયું છે કે ગુજરાત દેવસ્થાન ઇનામ નાબૂદી અધિનિયમ હેઠળ, મામલતદાર, ડીસાનો આદેશ જે ગુજરાત રાજ્ય દ્વારા સોંપાયેલ સત્તામાં સદર અધિનિયમની કલમ ૪(૧)(સી) હેઠળ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. મામલતદારનો આદેશ ખાસ સચિવના ધ્યાન પર પણ આવ્યો હતો, જેઓ ગુજરાત રાજ્ય વતી સદર અધિનિયમ હેઠળ અપીલ અને પુનરીક્ષણની બંને સત્તાઓ ધરાવે છે, અને ખાસ સચિવે સદર અધિનિયમની કલમ ૪ ની શરત હેઠળ પૂરા પાડ્યા મુજબ, મામલતદારના આ આદેશને તેમના પોતાના પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્રમાં લેવાનું યોગ્ય માન્યું નથી. અને આથી, સર્વે નં. ૬ ની જમીનના ઉતરતા દરજ્જાના ધારક તરીકે વાદીઓનો દરજ્જો જાહેર કરતો મામલતદાર, ડીસાનો આદેશ કાયમ માટે અંતિમ રહે છે, અને હવે કોઈપણ અધિનિયમ હેઠળની કોઈપણ સત્તાધિકારીને, અથવા કોઈપણ મહેસૂલી અધિકારીને, કોઈપણ કાયદા હેઠળ મામલતદાર, ડીસાના આ આદેશને તેમના પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્રમાં લેવાની કોઈ કાનૂની સત્તા નથી.

(૧૭) અપીલ નં. ૧-૯૨ માં પસાર કરાયેલા ખાસ સચિવના નિર્ણયથી, વાદીઓ સર્વે નં. ૬ ની આ જમીન માટે મહેસૂલની ચુકવણી અંગે મૌન બેઠા હતા. સરકારી અધિકારીએ આ જમીનના મહેસૂલની આકારણી નક્કી કરી ન હતી. આ કારણસર, વાદીઓએ રેવન્યુ સર્વે નં. ૬ ના સંદર્ભમાં વાદીઓના કબજામાં રહેલી જમીન માટે મહેસૂલ નક્કી કરવા નાયબ કલેક્ટર, ડીસાને અરજી કરી. આ અરજી કરતી વખતે પ્રતિવાદી નં. ૩ શ્રી દુબે નાયબ કલેક્ટર, ડીસાના પદ પર હતા.

(૧૮) વાદીઓને આશ્ચર્ય થાય તે રીતે, શ્રી દુબે, નાયબ કલેક્ટર, ડીસાએ આ જમીનના મહેસૂલની આકારણી નક્કી કરવાને બદલે, તેઓ મામલતદાર, ડીસાના આદેશના ગુણદોષમાં પ્રવેશ્યા, અને તેમણે, સદર અધિનિયમની કલમ ૪(૧)(સી) હેઠળની તપાસમાં મામલતદાર, ડીસાનો આદેશ ગેરકાયદેસર છે તેવી તેમની પોતાની ખોટી માન્યતા હેઠળ, મામલતદાર, ડીસાના સદર આદેશને બાજુ પર રાખવા માટે વાદીઓ અને અન્ય લોકોને કારણદર્શક નોટિસ જારી કરવાનું નક્કી કર્યું. તેમણે બે સાક્ષીઓની હાજરીમાં વાદીઓ સાથેની રૂબરૂ મુલાકાતમાં કારણદર્શક નોટિસ ન જારી કરવા માટે ગેરકાયદેસર લાંચની પણ માંગણી કરી. વાદીઓ શ્રી દુબેની માંગણી સામે ઝૂક્યા નહીં, અને તેમણે આખરે કાયદાની વિરુદ્ધ

જઈને અને ઈરાદાપૂર્વક ગુજરાત દેવસ્થાન ઈનામ નાબૂદી અધિનિયમની સમગ્ર જોગવાઈની અવગણના કરીને, વાદીઓને તા. ૨૭-૩-૨૦૦૩ ની કારણદર્શક નોટિસ જારી કરી. સદર નોટિસમાં, તેમણે કઈ જોગવાઈ હેઠળ આવી નોટિસ જારી કરી રહ્યા છે તેનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો ન હતો, અને તેમણે એવી નોટિસ આપી કે મામલતદાર, ડીસાનો તા. ૩૦-૬-૯૨ નો આદેશ શા માટે બાજુ પર ન રાખવો જોઈએ તે દર્શાવવામાં આવે.

(૧૯) આ નોટિસ પ્રાપ્ત કરીને અને વાંચીને વાદીઓને આશ્ચર્ય થયું કારણ કે વાસ્તવમાં વાદીઓ એવું માનતા હતા કે એવી કોઈ મહેસૂલી સત્તા નથી કે જેને આ બાબતને પોતાના પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્રમાં લેવાની સત્તા હોય. ઉપર જણાવ્યા મુજબ, માત્ર ગુજરાત રાજ્ય વતી ખાસ સચિવ પાસે અપીલ અને પુનરીક્ષણનું અધિકારક્ષેત્ર હતું, જેનો તેમણે નિર્ધારિત સમયમર્યાદામાં ઉપયોગ કર્યો ન હતો. તે દિવસના પ્રકાશ જેવું સ્પષ્ટ છે કે નાયબ કલેક્ટર, અથવા કલેક્ટર પાસે સદર અધિનિયમની કલમ ૪(૧)(સી) હેઠળ પસાર કરાયેલા મામલતદારના આદેશની ગુણદોષ પર તપાસ કરવાની કોઈ સત્તા કે અધિકારક્ષેત્ર નથી. નાયબ કલેક્ટર અથવા કલેક્ટર માત્ર મહેસૂલી સત્તાધિકારી હોવાથી, બોમ્બે લેન્ડ

રેવન્યુ એક્ટ અથવા રૂલ્સ હેઠળ, ગુણદોષ પર અથવા પોતાના પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્ર હેઠળ આ કેસની તપાસ કરી શકતા નથી.

(૨૦) નાયબ કલેક્ટર, ડીસા, શ્રી દુબે, ગુજરાત દેવસ્થાન ઇનામ નાબૂદી અધિનિયમની કલમ ૪(૧)(સી) હેઠળ પસાર કરાયેલા મામલતદારના આદેશની તપાસ કરવાનું તેમની પાસે કોઈ કાનૂની અથવા સહજ અધિકારક્ષેત્ર નથી તેવું તેમનું તમામ કાનૂની જ્ઞાન હોવા છતાં, પરંતુ માત્ર વાદીઓના હકને હેરાન કરવા અને નુકસાન પહોંચાડવાના બદલ્લિયાથી, ગમે તે કારણસર, તેમણે ઉપર જણાવેલ ગેરકાયદેસર કારણદર્શક નોટિસ જારી કરી.

(૨૧) આ નોટિસના જવાબમાં, અમે અમારો લેખિત જવાબ દાખલ કરીને તેમને નમ્રતાપૂર્વક રજૂઆત કરી, તેમને આ કેસની સમગ્ર કથા જણાવી, અને કાનૂની સ્થિતિ અંગે તેમને જાણ કરી કે, આ બાબતને પુનરીક્ષણમાં લેવાનું તેમની પાસે કોઈ સહજ અધિકારક્ષેત્ર નથી.

(૨૨) પરંતુ, શ્રી દુબેના મનમાં આ બાબતમાં અમારી વિરુદ્ધ જવાનું પહેલેથી જ નક્કી હોવાથી, ગુજરાત દેવસ્થાન ઇનામ નાબૂદી અધિનિયમ હેઠળ પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્ર તરીકે કોઈ સત્તા ન હોવા છતાં, સમગ્ર કેસની ગુણદોષ પર તપાસ કરી અને નિર્ણય લીધો કે આ જમીન સર્વે નં. ૬ નદીના પટની જમીન છે અને

ગુજરાત દેવસ્થાન ઇનામ કેસ નં. ૧/૨૦૦૩ માં તેમના આદેશ દ્વારા સરકારની માલિકીની છે. નાયબ કલેક્ટર, ડીસાએ, આદેશમાં પોતાની જાતને યોગ્ય ઠેરવવા માટે એવું દર્શાવવા કે તેમની પાસે ગુજરાત દેવસ્થાન ઇનામ નાબૂદી અધિનિયમ હેઠળ પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્ર છે, તેમણે ખોટી રીતે જણાવ્યું છે કે ગુજરાત દેવસ્થાન ઇનામ નાબૂદી અધિનિયમની કલમ ૨(૫) હેઠળ, અને મહેસૂલ વિભાગના તા. ૨૫-૧૧-૬૯ ના જાહેરનામા મુજબ, તેમની પાસે મામલતદારના આદેશ પર પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્ર છે, જેમણે સદર અધિનિયમની કલમ ૪(૧)(સી) હેઠળ કાર્યવાહી કરી છે. વાસ્તવમાં તા. ૨૫-૧૧-૬૯ નું એવું કોઈ જાહેરનામું નથી જે નાયબ કલેક્ટરને પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્ર માટે સત્તા આપે. આમ, શ્રી દુબે, પ્રતિવાદી નં. ૩ એ વાદીઓના અધિકારને નુકસાન પહોંચાડવા માટે જ પુનરીક્ષણ સત્તા મેળવવા માટે ખોટા જાહેરનામાની મદદ લીધી.

(૨૩) અમે વાદીઓ નમ્રતાપૂર્વક રજૂઆત કરીએ છીએ કે ડીસાના નાયબ કલેક્ટર તરીકે પ્રતિવાદી નં. ૩ દ્વારા મામલતદાર, ડીસાના આદેશને બાજુ પર રાખવાની આ કાર્યવાહી તેમની પાસેના સહજ અધિકારક્ષેત્ર વિનાની છે અને તેઓ નાયબ કલેક્ટર તરીકેના તેમના અધિકારક્ષેત્રની મર્યાદાની બહાર ગયા છે.

(૨૪) ગુજરાત દેવસ્થાન ઇનામ નાબૂદી અધિનિયમ હેઠળ પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્ર તરીકે તેમની પાસે કોઈ સત્તા નથી. રાજ્ય સરકાર દ્વારા સદર અધિનિયમ હેઠળ તેમને આવી કોઈ પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્રની સત્તા સોંપવામાં આવી નથી. અને જો એવી કોઈ સત્તા તેમને સોંપવામાં આવી હોવાનું સાબિત થાય છે, તો પણ તેઓ અધિનિયમમાં પૂરી પાડવામાં આવેલ એક વર્ષની મર્યાદાની અંદર આવી સત્તાનો ઉપયોગ કરવા માટે બંધાયેલા છે. આ કેસમાં તેમણે ૧૦ વર્ષ પછી આદેશને બાજુ પર રાખ્યો છે જે તેમના સહજ અધિકારક્ષેત્રની સંપૂર્ણ બહાર હતો. આમ, દરેક ખૂણેથી, જો આપણે તપાસ કરીએ તો નાયબ કલેક્ટર, ડીસાનો આદેશ સહજ અધિકારક્ષેત્રથી વંચિત છે, અને તે શરૂઆતથી જ રદબાતલ છે. કાયદાની દૃષ્ટિએ તેનું કોઈ કાનૂની મૂલ્ય નથી, અને તેની મામલતદાર, ડીસાના આદેશ પર કોઈ વિપરીત અસર થતી નથી. ગુજરાત દેવસ્થાન ઇનામ નાબૂદી અધિનિયમ હેઠળ પસાર કરાયેલો મામલતદાર, ડીસાનો આદેશ, નાયબ કલેક્ટરના આદેશની કોઈપણ વિપરીત અસર વિના, ચથાવત રહે છે. આ આદેશમાં તેમણે તા. ૨૫-૧૧-૬૯ ના જાહેરનામાનો ખોટો ઉલ્લેખ કર્યો છે, અને જણાવ્યું છે કે તેમની પાસે પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્ર છે.

(૨૫.) નાયબ કલેક્ટર, ડીસાના આવા શરૂઆતથી જ રદબાતલ આદેશ પર, આવા આદેશનો અમલ કરવા માટે ગામના તલાટી અથવા કોઈપણ મહેસૂલી અધિકારીઓ દ્વારા કોઈ કાર્યવાહી કરવાની અપેક્ષા નથી. રાજ્ય સરકારનો કોઈ મહેસૂલી અધિકારી, નાયબ કલેક્ટર, ડીસાના આદેશને કારણે, વાદી પાસેથી સર્વે નં. ૬ ની જમીનનો કબજો લઈ શકે નહીં. આમ, મહેસૂલી અધિકારીને આ આદેશ પર કોઈ કાર્યવાહી કરતા રોકવા માટે, ઉપર જણાવેલા કારણોસર, વાદીઓ દાવાની યોગ્ય દાદ મેળવવા માટે પ્રતિવાદીઓ સામે આ દાવો દાખલ કરવા મજબૂર થયા છે.

(૨૬) વધુમાં, એવી નમ્રતાપૂર્વક રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે, વાદીઓને માત્ર પ્રતિવાદી નં. ૩ ની બદલદારપૂર્વકની કાર્યવાહીને કારણે દાવો દાખલ કરવાની ફરજ પડી છે, જેઓ અમારી પાસેથી કંઈક લાભ મેળવવા માંગતા હતા, અને અમે આ માંગણી સામે ક્યારેય ઝૂક્યા નહીં, તેમણે દરદારપૂર્વક, તમામ નિયમો અને વિનિયમોનું ઉલ્લંઘન કરીને અને એક જવાબદાર અધિકારીના ધોરણની તમામ મયા દા પાર કરીને, આ કારણદર્શક નોટિસ જારી કરી, અને કોઈપણ કાયદા હેઠળ, કોઈપણ સહજ અધિકારક્ષેત્ર વિના, માત્ર વાદીઓના અધિકારોને નુકસાન

પહોંચાડવા માટે આ બાબતમાં તેમની પસંદગીનો આદેશ પણ પસાર કર્યો.

(૨૭) તેથી અમે રજૂઆત કરીએ છીએ કે તેમને દાવાના સમગ્ર ખાસ ખર્ચ માટે વ્યક્તિગત રીતે જવાબદાર ઠેરવવા જોઈએ, અને અમે વાદીઓ પણ આ મુકદ્દમાના ખર્ચ માટે અને મુકદ્દમા દરમિયાન સહન કરેલી માનસિક યાતના માટે, રૂ. ૨૫,૦૦૦/- ની એકમ રકમ નક્કી કરીને, તેમની પાસેથી વ્યક્તિગત રીતે વળતર અને નુકસાની મેળવવા માટે હકદાર છીએ.

(૨૮) આ દાવાનું કારણ તા. ૨૭-૩-૨૦૦૩ ની આવી ગેરકાયદેસર કારણદર્શક નોટિસ જારી કરવાના દિવસે, અને ત્યારબાદ તા. ૩૦-૬-૯૨ થી ગુજરાત દેવસ્થાન ઇનામ કેસ નં. ૧/૨૦૦૩ માં નાયબ કલેક્ટર, ડીસાના આદેશની તારીખ સુધી ઉદ્ભવ્યું છે. તેથી, આ માનનીય અદાલતને આ કેસ ચલાવવાનું અધિકારક્ષેત્ર છે, અને દાવો મર્યાદાના સમયગાળાની અંદર છે.

(૨૯) કોર્ટ ફીના હેતુ માટે, દાવો ઘોષણા અને કાયમી મનાઈદુકમ માટેનો હોવાથી, અને દાવાની વિષયવસ્તુ નાણાંના સ્વરૂપમાં ન હોવાથી, બોમ્બે કોર્ટ ફી અધિનિયમની કલમ ૬(જ) (જે) મુજબ પૂરી પાડવામાં આવ્યા પ્રમાણે રૂ. ૧૦૦/- ની કોર્ટ ફી સ્ટેમ્પ

લગાવવામાં આવી છે. અને રૂ. ૨૫,૦૦૦/- ની વધુ દાદ માટે,
આ સાથે રૂ. ૫/- ની કોર્ટ ફી સ્ટેમ્પ લગાવવામાં આવી છે.

(૩૦) દાવાના અધિકારક્ષેત્રના હેતુ માટેનું મૂલ્ય રૂ. ૨૫,૦૦૦/-
આંકવામાં આવ્યું છે.

(૩૧) તેથી વાદીઓ નીચે મુજબ પ્રાર્થના કરે છે:-

(૧) મહેરબાની કરીને ઘોષિત કરો કે નાયબ કલેક્ટર, ડીસા, શ્રી
દુબે દ્વારા ડીસા દેવસ્થાન ઇનામ કેસ નં. ૧/૨૦૦૩ માં, તા.
૧૮-૬-૨૦૦૩ ના રોજ પસાર કરવામાં આવેલો આદેશ,
સંપૂર્ણપણે શરૂઆતથી જ રદબાતલ છે, અને એ પણ ઘોષિત કરો
કે આ શરૂઆતથી રદબાતલ આદેશને કારણે શરૂ થયેલી તમામ
પરિણામી મહેસૂલી કાર્યવાહીઓ પણ દૂષિત છે.

(૨) મહેરબાની કરીને ઘોષિત કરો કે ગુજરાત રાજ્ય, અથવા તેના
કોઈપણ અધિકારીને ગુજરાત દેવસ્થાન ઇનામ નાબૂદીની કલમ
૪(૧)(સી) હેઠળ મામલતદાર, ડીસા દ્વારા તેમના કેસ નં.
૧/૮૨ માં પસાર કરવામાં આવેલા આદેશને બાજુ પર રાખવાનો
કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નથી.

(૩) મહેરબાની કરીને ગુજરાત રાજ્ય અને તેના તમામ
અધિકારીઓ, અને નોકરો સામે રેવન્યુ સર્વે નં. ૬ ની જમીન પર

ઉત્તરતા દરજ્જાના ધારક તરીકે વાદીઓના કાયદેસરના કબજામાં ખલેલ પહોંચાડવા સામે કાયમી મનાઈહુકમનું હુકમનામું પસાર કરો.

(જ) મહેરબાની કરીને પ્રતિવાદી નં. ૩, શ્રી દુબે સામે વળતર તરીકે રૂ. ૨૫,૦૦૦/- નું વ્યક્તિગત હુકમનામું પસાર કરો, જેમણે દાવાવાળી જમીનના સંદર્ભમાં વાદીઓને વ્યક્તિગત નુકસાન પહોંચાડવા માટે જ, તેમના અધિકારક્ષેત્રની બહાર જઈને, અને મામલતદારના આદેશને બાજુ પર રાખીને, તેમના દેવસ્થાન ઇનામ કેસ નં. ૧/૨૦૦૩ માં બદલિયાદાપૂર્વક આદેશ પસાર કર્યો છે.

(પ) કોઈપણ અન્ય યોગ્ય અને જરૂરી દાદ જે પુરાવા મુજબ અને કેસમાં પ્લીડિંગ્સ મુજબ મંજૂર કરી શકાય તેવી હોય, તે મહેરબાની કરીને પ્રતિવાદીઓ સામે મંજૂર કરવામાં આવે.

(ડ) મહેરબાની કરીને પ્રતિવાદીઓ પાસેથી દાવાનો ખર્ચ અને દાવામાં વકીલની ફી મંજૂર કરો."

૩. આથી, એવું જણાય છે કે મામલતદારે ગુજરાત દેવસ્થાન ઇનામ નાબૂદી અધિનિયમ, ૧૯૬૯ ની કલમ ૪(૧)(સી) હેઠળની તેમની સત્તાઓનો ઉપયોગ

કરીને ૩૦ જૂન, ૧૯૯૨ ના રોજ સામાવાળાઓ-મૂળ વાદીઓની તરફેણમાં આદેશ પસાર કર્યો હતો. મામલતદારે અત્રેના સામાવાળાઓ-મૂળ વાદીઓને પ્રશ્નવાળી જમીનના ઉતરતા દરજ્જાના ધારકો હોવાનું જાહેર કર્યું. એવું પણ જણાય છે કે મામલતદાર સમક્ષની કાર્યવાહીમાં, વાદી નં. ૧- રસિકલાલ હીરાલાલ સૈની અને તેમના વારસદારો મામલતદાર સમક્ષ હતા. મામલતદાર દ્વારા અધિનિયમની કલમ ૪(૧)(સી) હેઠળ પસાર કરાયેલા આદેશને રાજ્ય સરકાર (એસ.એસ.આર.ડી.) સમક્ષ વાદી નં. ૨, ૩, ૪ અને ૫ દ્વારા પડકારવામાં આવ્યો હતો. આ પડકાર એ આધાર પર હતો કે પ્રશ્નવાળી મિલકતમાં તેમનો વિશિષ્ટ હિસ્સો હતો. એવું જણાય છે કે એસ.એસ.આર.ડી. એ નીચે મુજબ ઠરાવતો આદેશ પસાર કર્યો હતો;

"-:આદેશ:-

અરજદારોની અપીલ મંજૂર કરવામાં આવે છે. મામલતદાર, ડીસાનો તારીખ ૩૦/૬/૧૯૯૨ નો આક્ષેપિત આદેશ બાજુ પર રાખવામાં આવે છે અને દેવસ્થાન ઇનામ નાબૂદી અધિનિયમ, ૧૯૬૯ ની કલમ - ૪ (૧) (સી) મુજબ, આ કેસના અરજદારોને મૂળ કબજેદાર હીરાલાલ ભુદરલાલ સૈનીના વારસદારો હોવાને નાતે ડીસા તાલુકાના મોજે રાજપુર ગામમાં આવેલી સર્વે નં. ૬ ધરાવતી એકર ૨૩૧ ૩૩ ગુંઠા માપની જમીનના ઉતરતા દરજ્જાના ધારક તરીકે ઠરાવવામાં આવે છે.

૪. એસ.એસ.આર.ડી. દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા આદેશને અનુક્રમે સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલકેશન નં. ૭૯૦૦ ઓફ ૧૯૯૩ અને ૭૮૯૭ ઓફ ૧૯૯૩ દાખલ કરીને પડકારવામાં આવ્યો હતો. એવું જણાય છે કે ખાનગી પક્ષકારો વચ્ચે સમાધાન થતાં, ઉપર જણાવેલ બંને સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલકેશનોનો નિકાલ કરવામાં આવ્યો હતો. સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલકેશન નં. ૭૮૯૭ ઓફ ૧૯૯૩ માં તારીખ ૮ ઓક્ટોબર, ૨૦૧૦ ના રોજ પસાર કરવામાં આવેલો આદેશ નીચે મુજબ છે;

"૧.૦ વર્તમાન પિટિશન દ્વારા, પિટિશનરે સચિવ (અપીલ), મહેસૂલ વિભાગ, ગુજરાત રાજ્ય, અમદાવાદ દ્વારા અપીલ નં. ૧ ઓફ ૧૯૯૨ માં તારીખ ૧૧.૦૬.૧૯૯૩ ના રોજ પસાર કરાયેલા ચુકાદા અને આદેશને રદબાતલ કરવા અને બાજુ પર રાખવાની પ્રાર્થના કરી છે, જેમાં સામાવાળા નં. ૧ થી ૪/૧ થી ૪/૫ ને રાજપુર ગામના સી.નં. ૬ ની જમીનના ઉતરતા દરજ્જાના ધારકો જાહેર કરવામાં આવ્યા છે.

૨.૦ આજે, જ્યારે મેટર અંતિમ સુનાવણી માટે લેવામાં આવી છે, ત્યારે પિટિશનર તરફથી વિદ્વાન વકીલે તારીખ ૦૫.૦૪.૨૦૦૪ ની સમાધાન પુરસીસ રજૂ કરી છે જે ખાનગી પક્ષકારો અને રાજ્ય સરકારને પણ બંધનકર્તા છે. આથી, પિટિશનનો સમાધાન

પુરસીસની શરતો મુજબ નિકાલ કરવામાં આવે છે. ખર્ચ અંગે કોઈ આદેશ વિના સમાધાન પુરસીસની શરતો મુજબ રૂલ નિરપેક્ષ કરવામાં આવે છે. "

૫. ટૂંકમાં, બંને સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશનોના નિકાલ સાથે તેમજ આ કોર્ટ સમક્ષ લેટર્સ પેટન્ટ અપીલના નિકાલ સાથે ખાનગી પક્ષકારો વચ્ચેનો સમગ્ર વિવાદ અસ્તિત્વમાં ન રહ્યો. જોકે, ખાસ સચિવે તેમના આદેશમાં અવલોકન કર્યું હતું કે તેઓ મામલતદારનો આદેશ રદ કરી રહ્યા છે, તેમ છતાં, વાસ્તવમાં ખાનગી પક્ષકારોના વ્યક્તિગત હિસ્સા અંગેની જરૂરી સ્પષ્ટતા સાથે મામલતદારના આદેશને જાળવી રાખવામાં આવ્યો હતો.

૬. લગભગ ૧૦ વર્ષના સમયગાળા પછી, નાયબ કલેક્ટર, ડીસાને મામલતદારે પસાર કરેલા આદેશને સુઓ મોટો રિવ્યુમાં લેવાનું યોગ્ય લાગ્યું. રિવ્યુની કાર્યવાહીમાં, નાયબ કલેક્ટરે, અધિનિયમ હેઠળની તેમની સત્તાઓના કથિત ઉપયોગમાં, મામલતદારના આદેશને રદ કર્યો.

૭. ઉપર જણાવેલા આવા સંજોગોમાં, સામાવાળાઓ-મૂળ વાદીઓને નાયબ કલેક્ટર દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા આદેશની કાયદેસરતા અને માન્યતા પર સવાલ ઉઠાવતો રેગ્યુલર સિવિલ સૂટ દાખલ કરવાનું યોગ્ય લાગ્યું.

૮. ટ્રાયલ કોર્ટે એક્ટિઝબિટ ૫૦ દ્વારા નીચેના મુદ્દાઓ ઘડ્યા;

"૧. શું વાદીઓ સાબિત કરે છે કે તેઓ ગુજરાત દેવસ્થાન ઇનામ નાબૂદી અધિનિયમની કલમ - ૪ (૧) (સી) હેઠળ રાજપુર ગામના સર્વે નં. ૬ ના સંબંધમાં 'ઉતરતા દરજ્જાના ધારક' તરીકે ઠરાવવામાં આવ્યા હતા?

૨. શું મામલતદાર, ડીસા દ્વારા સદર અધિનિયમની કલમ ૪ (૧) (સી) હેઠળ પસાર કરાયેલ તારીખ ૩૦/૬/૯૨ નો આદેશ અંતિમ આદેશ છે?

૩. શું પ્રતિવાદી નં. ૩ પાસે કલમ ૪ (૧) (સી) હેઠળ પસાર કરાયેલા મામલતદાર, ડીસાના આદેશને બાજુ પર રાખવાની કોઈપણ અધિનિયમ હેઠળ સત્તા હતી? જો તેમની પાસે કોઈ સત્તા નથી તો શું કલમ ૪ (૧) (સી) હેઠળ પસાર કરાયેલા મામલતદાર, ડીસાના આદેશને બાજુ પર રાખતો પ્રતિવાદી નં. ૩

નો તારીખ ૨૭/૩/૨૦૦૩ નો આદેશ શરૂઆતથી જ 'રદબાતલ' છે?

જ. શું પ્રતિવાદી નં. ૩ દ્વારા ૨૭/૩/૨૦૦૩ ના રોજ પસાર કરવામાં આવેલો 'શરૂઆતથી જ રદબાતલ' આદેશ બદલિયાદા અને ક્ષેપપૂર્ણ ઇરાદા સાથે પસાર કરવામાં આવ્યો હતો અને આને કારણે, વાદીઓ પ્રતિવાદીઓ પાસેથી માંગ્યા મુજબનું નુકસાન મેળવવા માટે હકદાર છે?

પ. (અ) શું આ અદાલતને આ દાવો સાંભળવાનું અધિકારક્ષેત્ર છે?

(બ) શું વાદીઓ તમામ દાદ મેળવવા માટે હકદાર છે?

૬. શું ચુકાદો અને આદેશ?"

૯. ઉપર જણાવેલ મુદ્દાઓના જવાબ નીચે મુજબ આપવામાં આવ્યા હતા;

"૧. હકારાત્મક.

૨. હકારાત્મક.

૩. હકારાત્મક.

૪. પ્રતિવાદી નં. ૩ ને કાઢી નાખવામાં આવ્યા હોવાથી, આ નિર્ણય જરૂરી નથી.

૫. (અ) હકારાત્મક.

(બ) અંતિમ આદેશ મુજબ

૬. અંતિમ આદેશ મુજબ."

૧૦. ટ્રાયલ કોર્ટ એ નિષ્કર્ષ પર આવી હતી કે મામલતદાર, ડીસા દ્વારા અધિનિયમની કલમ ૪(૧)(સી) હેઠળ તેમની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને ૩૦મી જૂન, ૧૯૯૨ ના રોજ પસાર કરવામાં આવેલ આદેશ અંતિમ બની ગયો હોવાથી, લગભગ ૧૦ વર્ષના સમયગાળા પછી નાયબ કલેક્ટર દ્વારા તેને રિવ્યુમાં લઈ શકાય નહીં. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, ટ્રાયલ કોર્ટ એવો નિષ્કર્ષ નોંધ્યો કે નાયબ કલેક્ટર દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલો આદેશ અધિકારક્ષેત્ર વિનાનો અને અધિનિયમની જોગવાઈઓની વિરુદ્ધ હતો. ટ્રાયલ કોર્ટ એ હકીકતને પણ ધ્યાનમાં લીધી કે મામલતદાર દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ આદેશ જેને નાયબ કલેક્ટર દ્વારા રદ કરવામાં આવ્યો હતો, તેની હકીકતમાં રાજ્ય સરકાર દ્વારા પુષ્ટિ કરવામાં આવી હતી.

૧૧. દાવો ચલાવવા માટે સિવિલ કોર્ટના અધિકારક્ષેત્ર અંગેનો મુદ્દો પણ ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો અને તેનો જવાબ હકારાત્મકમાં આપવામાં આવ્યો હતો. ટ્રાયલ કોર્ટે એવો મત લીધો હતો કે તેને દાવો ચલાવવાનું અધિકારક્ષેત્ર છે અને અધિનિયમની કલમ ૨૦ લાગુ પડતી નથી. છેવટે, દાવો મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો અને પ્રાર્થના કર્યા મુજબનું હુકમનામું મંજૂર કરવામાં આવ્યું હતું.

૧૨. ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા ચુકાદા, આદેશ અને હુકમનામાથી અસંતુષ્ટ થઈને, અત્રેના અપીલકર્તાઓએ ડીસા ખાતેની ડિસ્ટ્રિક્ટ કોર્ટ, બનાસકાંઠા સમક્ષ સીપીસી ની કલમ ૯૬ હેઠળ પ્રથમ અપીલ દાખલ કરી હતી. ફર્સ્ટ એપેલેટ કોર્ટ, રેકૉર્ડ પરના સમગ્ર પુરાવાના પુનઃમૂલ્યાંકન પર, સીપીસી ના ઓર્ડર ૪૧ રૂલ ૩૧ મુજબ નિર્ધારણ માટે નીચેના મુદ્દાઓ ઘડ્યા હતા.

(૧) શું એ સાબિત થાય છે કે કાયદાની દૃષ્ટિએ ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પુરાવાઓનું મૂલ્યાંકન ભૌતિક અનિયમિતતા, ગેરકાયદેસરતાથી પીડાય છે અથવા અસ્વીકાર્ય પુરાવા પર અથવા અનુમાન અને કલ્પના પર આધારિત છે, તેથી આ કોર્ટે આ અપીલમાં હકીકતના નિષ્કર્ષો તેમજ કાયદાના નિષ્કર્ષમાં દખલગીરી કરવી પડશે?

(૨) શું એ સાબિત થાય છે કે ટ્રાયલ કોર્ટ રેકૉર્ડ પરના પુરાવાની પ્રશંસા કરવામાં નિષ્ફળ ગઈ છે, તેથી અપીલ મંજૂર કરવી જરૂરી છે?

(૩) શું સિવિલ કોર્ટને વાદીના દાવા પર સુનાવણી કરવાનો અધિકાર છે?

(૪) શું એ સાબિત થાય છે કે ગુજરાત દેવસ્થાન ઈનામ નાબૂદી અધિનિયમ ૧૯૬૯ ની કલમ ૮ મુજબ, નદી, નદીનો પટ અને જમીન સરકારમાં નિહિત છે જે સર્વે નં. ૬ ની છે?

(૫) શું આદેશ?

૧૩. ઉપર જણાવેલ નિર્ધારણ માટેના મુદ્દાઓનો ફર્સ્ટ એપેલેટ કોર્ટ દ્વારા નીચે મુજબ જવાબ આપવામાં આવ્યો હતો;

"મુદ્દા નં.૧ નકારાત્મક

મુદ્દા નં.૨ નકારાત્મક

મુદ્દા નં.૩ હકારાત્મક

મુદ્દા નં.૪ નકારાત્મક

મુદ્દા નં.૫ અંતિમ આદેશ મુજબ."

૧૪. મેટરના તમામ સંબંધિત પાસાઓની વિગતવાર તપાસ કર્યા પછી, છેવટે, ફર્સ્ટ એપેલેટ કોર્ટને ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલ ચુકાદા અને હુકમનામાની પુષ્ટિ કરવાનું યોગ્ય લાગ્યું. અત્રેના અપીલકર્તાઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલ ફગાવી દેવામાં આવી હતી. ફર્સ્ટ એપેલેટ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા ચુકાદા અને આદેશથી અસંતુષ્ટ થઈને, અપીલકર્તાઓ-મૂળ પ્રતિવાદીઓ સીપીસી ની કલમ ૧૦૦ હેઠળ આ બીજી અપીલ સાથે આ કોર્ટ સમક્ષ છે.

૧૫. અપીલના મેમોમાં નીચેના કાયદાના નોંધપાત્ર પ્રશ્નો ઘડવામાં આવ્યા છે;

"(એ) શું નદીના પટની જમીન કે જે ૧૯૪૭ થી અને તે પહેલાંથી પણ કબૂલાતપૂર્વક સરકારની માલિકી અને કબજા હેઠળ રહી છે, તે કોઈ ખાનગી વ્યક્તિની તરફેણમાં હુકમનામું કરી શકાય કે જે માત્ર એવા દસ્તાવેજોના આધારે દાવો કરવા માંગે છે જે અન્યથા કાયદામાં અમાન્ય/અસ્વીકાર્ય છે?

(બી) શું કોઈ માન્ય માલિકી હકના પુરાવા વિના, અને કબૂલાતપૂર્વક ૧૯૪૭ પહેલાંથી સરકારની માલિકી અને કબજા હેઠળની મિલકતના દાવા માટે ૨૦૦૩ માં દાખલ કરાયેલો દાવો, કાયદામાં ટકી શકે તેમ છે?

(સી) શું આ કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં વિદ્વાન એપેલેટ કોર્ટ વિદ્વાન સિવિલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલ ચુકાદા અને હુકમનામાની પુષ્ટિ કરવામાં સાચી હતી, ખાસ કરીને એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કે વાદીઓ-સામાવાળાઓ એ પ્રાથમિક કસોટી પાસ કરવામાં નિષ્ફળ ગયા હતા કે શું તેમના દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ દાવો પોતે લિમિટેશન અને ઇઝમેન્ટ્સના કાયદા હેઠળ ટકી શકે તેમ હતો?

(ડી) શું જ્યારે એ સ્વીકારવામાં આવ્યું છે કે "હીરાલાલ ભૂપેન્દ્રભાઈ સૈની જમીનનો કબજો ધરાવતા હતા.. અને તેમનું નામ પણ મહેસૂલી રેકૉર્ડમાં ગણોતિયા તરીકે ચાલતું હતું" (ભાર મૂક્યો છે) ૧૯૬૯ ના રોજ અને ત્યારથી કાયમ માટે આવી જમીનની માલિકી હકનો દાવો કરી શકે છે?

(ઈ) શું નદીના પટની જમીન કે જે ૧૯૪૭ થી અને તે પહેલાંથી પણ કબૂલાતપૂર્વક સરકારની માલિકી અને કબજા હેઠળ રહી છે, તે બે ખાનગી પક્ષકારો વચ્ચેના સમાધાનની વિષયવસ્તુ બની શકે છે, જ્યારે તેમનામાંથી કોઈ પણ તેમાં કોઈ કાનૂની અથવા નિહિત અધિકારનો દાવો કરી શકે નહીં?

(એફ) શું કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં, વિદ્વાન એપેલેટ કોર્ટ વિદ્વાન સિવિલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલ ચુકાદા અને હુકમનામાની

પુષ્ટિ કરવામાં સાચી હતી, ખાસ કરીને એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કે વાદીઓ-સામાવાળાઓ એ પ્રાથમિક કસોટી પાસ કરવામાં નિષ્ફળ ગયા હતા કે શું આવો દાવો સિવિલ કોર્ટમાં ટકી શકે તેમ હતો કારણ કે તે ગુજરાત દેવસ્થાન ઇનામ નાબૂદી અધિનિયમ ૧૯૬૯ ની કલમ ૨૦ અને ૨૧ દ્વારા બાધિત હતો.

(જી) શું જ્યારે એક જ પરિવારની અગાઉની પેઢીઓએ કબૂલાતપૂર્વક સદર મિલકતના સંબંધમાં દાવો રજૂ કર્યો નથી, ત્યારે આવી સરકારી મિલકત કાયદામાં કોઈ માન્ય/સબળ પુરાવા વિના ખાનગી વ્યક્તિની તરફેણમાં હુકમનામું કરી શકાય છે?

(એચ) શું નીચલી અદાલતોએ એ ધ્યાનમાં લેવું જોઈતું હતું કે લિમિટેશન એક્ટ ૧૯૬૩ ની કલમ ૧૧૨, જે ખાનગી વ્યક્તિઓ દ્વારા દાવાઓ માટેના ૧૨ વર્ષના સમયગાળા સામે સરકાર દ્વારા દાવાઓના સંદર્ભમાં ત્રીસ વર્ષનો લાંબો સમયગાળો મર્યાદા તરીકે નિર્ધારિત કરે છે, તે વર્તમાન કેસની હકીકતોમાં ચોક્કસપણે લાગુ પડે છે.

(આઈ) આર. હનુમૈયા વિરુદ્ધ સેક્રેટરી ટુ ગવર્નમેન્ટ ઓફ કર્ણાટક રેવેન્યુ ડિપાર્ટમેન્ટ ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતના ૨૦૧૦(૫)એસસીસી ૨૦૩ માં નોંધાયેલા ચુકાદાના પ્રકાશમાં શું એમ કહી શકાય કે નીચલી અદાલતોએ બાબતોને "... સરકારી

મિલકતોને લગતી વિશેષ લાક્ષણિકતાઓની અવગણના કરીને અથવા તેને નજરઅંદાજ કરીને હળવાશથી લીધી છે.

(જે) શું વર્તમાન કેસની હકીકતોમાં આર. હનુમૈયા વિરુદ્ધ સેક્ટરી ટુ ગવર્નમેન્ટ ઓફ કર્ણાટક રેવેન્યુ ડિપાર્ટમેન્ટ ના કેસમાં માનનીય સર્વોચ્ચ અદાલતનો ૨૦૧૦ (૫) એસસીસી ૨૦૩ માં નોંધાયેલો ચુકાદો ચોક્કસપણે લાગુ પડે છે જ્યારે દાવો કબૂલાતપૂર્વક એવા દસ્તાવેજોના આધારે કરવામાં આવ્યો હતો જે કાયદામાં માન્ય પુરાવા તરીકે ગણી શકાય નહીં.

(કે) શું કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં, વિદ્વાન એપેલેટ કોર્ટ વિદ્વાન સિવિલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલ ચુકાદા અને હુકમનામાની પુષ્ટિ કરવામાં સાચી હતી, ખાસ કરીને એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કે વાદીઓ-સામાવાળાઓ એ પ્રાથમિક કસોટી પાસ કરવામાં નિષ્ફળ ગયા હતા કે શું મિલકત અચાનક તેમના નામે જમા થઈ શકે છે જ્યારે ખાસ કરીને તેમાં માલિકીના તેમના અધિકારના સંબંધમાં સ્વીકારવા લાયક કોઈ પુરાવા ન હતા.'

(એલ) શું કેસની હકીકતો અને સંજોગોમાં, વિદ્વાન એપેલેટ કોર્ટ વિદ્વાન સિવિલ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલ ચુકાદા અને હુકમનામાની પુષ્ટિ કરવામાં સાચી હતી, ખાસ કરીને વાદીઓ-સામાવાળાઓ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી હકીકતોને ધ્યાનમાં રાખીને અને જે

જમીનના રેકૉર્ડનો ક્યારેય ભાગ બન્યા વિના તેમના દાવાને ન્યાયી
ઠેરવવા માટે કાર્યવાહીનું કોઈ કારણ અથવા આધાર દર્શાવતું
નથી."

અપીલકર્તાઓ વતી રજૂઆતો:

૧૬. શ્રી રાકેશ પટેલ, વિદ્વાન એજીપીએ ખૂબ જ ભારપૂર્વક રજૂઆત કરી હતી કે
બંને નીચલી અદાલતોએ અત્રેના સામાવાળાઓ-મૂળ વાદીઓ દ્વારા મૂકવામાં
આવેલા કેસને સ્વીકારવામાં ગંભીર ભૂલ કરી છે. શ્રી પટેલ, વિદ્વાન એજીપી,
રજૂઆત કરશે કે ૧૯૪૭ થી રાજ્ય સરકારની માલિકી અને કબજા હેઠળની
નદીના પટની જમીન ક્યારેય પણ ખાનગી વ્યક્તિઓની એટલે કે વાદીઓની
જમીન તરીકે જાહેર કરી શકાય નહીં.

૧૭. શ્રી પટેલ રજૂઆત કરશે કે એ સાચું છે કે મામલતદારે અધિનિયમની કલમ
૪(૧)(સી) હેઠળ તેમની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને ૧૯૯૨ માં વાદીઓની
તરફેણમાં આદેશ પસાર કર્યો હતો અને આવા આદેશની રાજ્ય સરકાર દ્વારા
ખાનગી પક્ષકારોના વ્યક્તિગત હિસ્સા અંગે થોડી સ્પષ્ટતાઓ સાથે પુષ્ટિ
કરવામાં આવી હતી, છતાં, નાયબ કલેક્ટરને મામલતદારનો આદેશ કાયદામાં

સંપૂર્ણપણે ભૂલભરેલો જણાતાં, ૧૦ વર્ષના સમયગાળા પછી તેને સુઓ મોટો રિવ્યુમાં લેવાનું યોગ્ય લાગ્યું. શ્રી પટેલના મતે, નાયબ કલેક્ટરની આવી કાર્યવાહીને અધિકારક્ષેત્ર વિનાની ગણી શકાય નહીં.

૧૮. શ્રી પટેલ રજૂઆત કરશે કે સિવિલ કોર્ટને દાવો ચલાવવાનું અધિકારક્ષેત્ર છે તેવો મત લેવામાં નીચલી અદાલતે કાયદાની ગંભીર ભૂલ કરી છે. શ્રી પટેલ રજૂઆત કરે છે કે અધિનિયમની કલમ ૨૦ અધિકારક્ષેત્રના સંબંધમાં કાયદાની સ્થિતિને વિપુલ પ્રમાણમાં સ્પષ્ટ કરે છે. અધિનિયમની કલમ ૨૦ કોઈપણ પ્રશ્નો નક્કી કરવા અથવા પતાવટ કરવા માટે સિવિલ કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રને બાધિત કરે છે જે અધિનિયમ હેઠળ સત્તાવાળાઓ નક્કી કરી શક્યા હોત. દલીલ એ આધાર પર આગળ વધે છે કે મામલતદારના આદેશને રિવ્યુમાં લેવામાં નાયબ કલેક્ટરના છેડે લગભગ ૧૦ વર્ષનો ભારે વિલંબ થઈ શકે છે, છતાં, આદેશ શૂન્યતા હોવાથી, તેને રિવ્યુમાં લઈ શકાયો હોત.

૧૯. છેલ્લે, શ્રી પટેલ, આર. હનુમૈયા અને અન્ય વિરુદ્ધ સેક્રેટરી ટુ ગવર્નમેન્ટ ઓફ કલાર્ટક, રેવેન્યુ ડિપાર્ટમેન્ટ અને અન્ય, ૨૦૧૦ (૫) એસસીસી ૨૦૩ ના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્ણય પર આધાર રાખતા રજૂઆત કરી હતી કે કાયદાની અદાલતોએ સરકારી મિલકતોને પચાવી પાડવામાંથી બચાવવા માટે

યોગ્ય કાળજી લેવી જોઈએ. શ્રી પટેલ રજૂઆત કરે છે કે સરકારી મિલકતનું કોઈપણ નુકસાન આખરે સમાજનું નુકસાન છે. અદાલતોની ફરજ છે કે જાહેર મિલકતને અસામાજિક તત્વો દ્વારા ખાનગી મિલકતમાં રૂપાંતરિત ન કરવામાં આવે તેની ખાતરી કરવા માટે સતર્ક રહેવું. ઉપર જણાવેલા આવા સંજોગોમાં, શ્રી પટેલ, વિદ્વાન એજીપી રજૂઆત કરશે કે આ બીજી અપીલમાં કાયદાના નોંધપાત્ર પ્રશ્નો સંડોવાયેલા હોવાથી, તે દાખલ કરવામાં આવે.

સામાવાળાઓ વતી રજૂઆતો:-

૨૦. બીજી તરફ આ બીજી અપીલનો શ્રી કવિના, વિદ્વાન પરિષ્ઠ કાઉન્સેલ કે જેઓ શ્રી દીપમ રામી, સામાવાળાઓ – મૂળ વાદીઓ તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન કાઉન્સેલ સાથે હાજર રહ્યા હતા, તેમના દ્વારા સખત વિરોધ કરવામાં આવ્યો છે. શ્રી કવિના રજૂઆત કરશે કે એ ક્ષણ માટે સ્વીકાર્યા વિના માની લઈએ કે મામલતદાર દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલો આદેશ અધિકારક્ષેત્ર વિનાનો હતો, છતાં તેને નાયબ કલેક્ટર દ્વારા દસ વર્ષના સમયગાળા પછી બાજુ પર રાખી શકાય નહીં અને રદબાતલ કરી શકાય નહીં, ખાસ કરીને જ્યારે મામલતદારના આદેશની રાજ્ય સરકાર દ્વારા પુષ્ટિ કરવામાં આવી હોય. એકવાર રાજ્ય સરકાર દ્વારા આદેશની પુષ્ટિ થઈ જાય પછી નાયબ કલેક્ટર જેવા ગૌણ

મહેસૂલી અધિકારી આવા આદેશને સુઓ મોટો રિવ્યુમાં કેવી રીતે લઈ શકે અને તેને રદ કરી શકે. શ્રી કવિના રજૂઆત કરશે કે બંને અદાલતોએ જમીનની સ્થિતિ તેમજ જમીનની જ્યાં સુધી વાત છે ત્યાં સુધી વાદીઓની સ્થિતિના સંદર્ભમાં હકીકતના સહવર્તી નિષ્કર્ષ નોંધ્યા છે. શ્રી કવિનાએ રજૂઆત કરી કે બંને અદાલતો અધિકારક્ષેત્રના સંબંધમાં યોગ્ય નિષ્કર્ષ પર પહોંચી છે. અધિનિયમની કલમ ૨૦, કેસની વિશિષ્ટ હકીકતો અને સંજોગોમાં, નાયબ કલેક્ટર દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા આદેશને કાયદામાં ભૂલભરેલો અને અધિકારક્ષેત્ર વિનાનો જાહેર કરવાના હેતુ માટે સિવિલ કોર્ટને તેના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરવા માટે અવરોધ તરીકે કામ કરશે નહીં. આવા સંજોગોમાં, ઉપર જણાવ્યા મુજબ, વિદ્વાન પરિષ્ઠ કાઉન્સેલ રજૂઆત કરશે કે કાયદાના કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્નો સામેલ ન હોવાથી, આ અપીલ ફગાવી દેવાને પાત્ર છે.

વિશ્લેષણ:-

૨૧. પક્ષકારો તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન કાઉન્સેલને સાંભળ્યા પછી અને રેકૉર્ડ પરની સામગ્રી ધ્યાનમાં લીધા પછી, મારા વિચારણા માટે જે પ્રશ્નો આવે છે તે એ છે કે શું બંને નીચલી અદાલતોએ આક્ષેપિત આદેશો પસાર કરવામાં કોઈ ભૂલ કરી છે અને શું આ બીજી અપીલમાં કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્ન સામેલ છે.

૨૨. જોકે, બંને પક્ષોએ, પોતાની રીતે, વિવિધ મુદ્દાઓ પર પોતાનો કેસ સાબિત કરવાનો પ્રયાસ કર્યો, છતાં દલીલોના અંતે, મેં માત્ર એક જ મુદ્દા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવાનું યોગ્ય માન્યું છે અને, એટલે કે, દાવો ચલાવવા માટે સિવિલ કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રના સંબંધમાં. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, શું સિવિલ કોર્ટને અધિનિયમની કલમ ૨૦ ને ધ્યાનમાં રાખીને વાદીઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ દાવો ચલાવવાનું અધિકારક્ષેત્ર છે. ઉભા કરવામાં આવેલા અન્ય તમામ પ્રશ્નો હકીકતના પ્રશ્નો છે અને હું હકીકતના સહવર્તી નિષ્કર્ષોને ખતેલ પહોંચાડવા માંગતો નથી કારણ કે તેને વિકૃત નિષ્કર્ષ કહી શકાય નહીં અથવા તેમનું નામ આપી શકાય નહીં.

૨૩. અધિકારક્ષેત્ર સંબંધિત પ્રશ્નનો જવાબ આપવા માટે, મારે પહેલા અધિનિયમની કેટલીક જોગવાઈઓ જોવી જોઈએ. દેવસ્થાન ઇનામ શબ્દ કલમ ૨(૬) હેઠળ નીચે મુજબ વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો છે;

"(૬) 'દેવસ્થાન ઇનામ' એટલે અનુદાન તરીકે અથવા અનુદાન તરીકેની માન્યતા ધરાવતું ઇનામ—

(એ) કોઈ ગામનું, ગામના ભાગનું અથવા જમીનનું, ભલે આપું
અનુદાન હોય—

(i) જમીન મહેસૂલની ચુકવણીમાંથી મુક્તિ સાથે અથવા મુક્તિ
વિના જમીનનું અથવા

(ii) ગામના, ગામના ભાગના અથવા, કેસ હોય તેમ, જમીનના
સમગ્ર જમીન મહેસૂલની, અથવા આવા જમીન મહેસૂલના
હિસ્સાની ફાળવણીનું, અથવા

(iii) કોઈપણ જમીનના સંબંધમાં જમીન મહેસૂલની
ચુકવણીમાંથી સંપૂર્ણ અથવા આંશિક મુક્તિનું; અથવા

(બી) ધાર્મિક અથવા સખાવતી સંસ્થા માટે તે સમયના શાસક
સત્તાધિકારી દ્વારા રોકડ ભથ્થું અથવા વસ્તુના રૂપમાં ભથ્થું, ગમે
તે નામે ઓળખાતું હોય અને કોડની કલમ ૫૩ હેઠળ રાખવામાં
આવેલા એલિએનેશન રજિસ્ટરમાં અથવા એલિએનેશનના
સંબંધમાં રાખવામાં આવેલા અન્ય કોઈપણ મહેસૂલી રેકૉર્ડ અથવા
જાહેર રેકૉર્ડમાં તે રીતે નોંધાયેલ હોય અથવા ગુજરાત સર્વાઈવિંગ
એલિએનેશન્સ એબોલિશન એક્ટ, ૧૯૬૩ ની કલમ ૫ હેઠળના
નિર્ણય દ્વારા તે રીતે નિર્ધારિત હોય, પરંતુ તેમાં શામેલ નથી—

(i) શાળાઓ, કોલેજો, હોસ્પિટલો, દવાખાનાઓ અથવા અન્ય જાહેર કામોના નિર્માણ માટે સક્ષમ સત્તાધિકારી દ્વારા આપવામાં આવેલ મહેસૂલ મુક્ત સ્થળો કે જેમાંથી કોઈ નફો મેળવવાનો હેતુ ન હોય, અથવા

(ii) કોઈપણ એલિએનેશન કે જેને ગુજરાત સર્વાઈવિંગ એલિએનેશન્સ એસોસિએશન એક્ટ, ૧૯૬૩ ની અથવા તેમાંના શિક્ષ્યલમાં ઉલ્લેખિત કોઈપણ કાયદાની જોગવાઈઓ લાગુ પડે છે;"

૨૪. "દેવસ્થાન જમીન" ને અધિનિયમની કલમ ૨(૭) હેઠળ નીચે મુજબ વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવી છે;

"૨(૭) "દેવસ્થાન જમીન" નો અર્થ છે ગામ, ગામનો ભાગ અથવા દેવસ્થાન ઈનામ હેઠળ ધરાવેલ જમીન;"

૨૫. અધિનિયમની કલમ ૨(૯) હેઠળ "ઉત્તરતા દરજ્જાના ધારક" શબ્દની વ્યાખ્યા નીચે મુજબ આપવામાં આવી છે;

"૨(૯) 'ઉતરતા દરજ્જાના ધારક' એટલે એવી વ્યક્તિ કે જે દેવસ્થાનની જમીનનો વારસા દ્વારા, અથવા ઉત્તરાધિકાર દ્વારા અથવા ગણોત કાયદા હેઠળ માન્ય ટ્રાન્સફર દ્વારા અથવા અન્યથા કબજો ધરાવે છે અને જે, રોકડ અથવા વસ્તુના રૂપમાં આકારણી ચૂકવવા માટે જવાબદાર હોવાથી, આવી જમીન ધરાવે છે, પછી ભલે તે આકારણી ચૂકવીને હોય કે નહીં."

૨૬. અધિનિયમ હેઠળ "ઈનામદાર" શબ્દ કલમ ૨(૧૦) હેઠળ વ્યાખ્યાયિત થયેલ છે;

"૨(૧૦) "ઈનામદાર" એટલે એવી ધાર્મિક અથવા સમાવતી સંસ્થા કે જેના માટે દેવસ્થાન ઈનામ રાખવામાં આવ્યું હોય, ભલે આવું ઈનામ વાસ્તવમાં સંબંધિત મહેસૂલી રેકૉર્ડમાં આવી સંસ્થાના નામે અથવા આવી સંસ્થાનો હવાલો ધરાવતા અથવા તેનું સંચાલન કરતા કોઈપણ વ્યક્તિના નામે નોંધાયેલ હોય;"

૨૭. અધિનિયમની કલમ ૨(૧૪) હેઠળ "અનધિકૃત ધારક" શબ્દની વ્યાખ્યા નીચે મુજબ આપવામાં આવી છે;

"૨(૧૪) "અનધિકૃત ધારક" નો અર્થ એવો થાય છે કે નિયત દિવસ પહેલા તરત જ આવી જમીનને લાગુ પડતા કાયદા હેઠળ રદબાતલ હોય તેવા કોઈપણ પ્રકારના એલિએનેશન હેઠળ દેવસ્થાનની જમીનનો કબજો ધરાવતી વ્યક્તિ;"

૨૮. અધિકારક્ષેત્રના મુદ્દાને નક્કી કરવાના હેતુ માટે કલમ ૪ સંબંધિત છે. કલમ ૪ નીચે મુજબ કાઢવામાં આવી છે;

"૪. (/) જો કોઈ પ્રશ્ન ઉભો થાય—

(એ) શું કોઈ ગામ, ગામનો ભાગ અથવા જમીન, દેવસ્થાન ઇનામ હેઠળ ધરાવેલ છે, અથવા,

(બી) શું કોઈ દેવસ્થાન ઇનામમાં સમાવેશ થાય છે

(i) માત્ર જમીન મહેસૂલની ચુકવણીમાંથી સંપૂર્ણ અથવા આંશિક મુક્તિ, અથવા

(ii) જમીન મહેસૂલની ચુકવણીમાંથી મુક્તિ સાથે અથવા મુક્તિ વિના જમીનનું અનુદાન, અથવા

(iii) કોઈ ગામ, ગામના ભાગ અથવા જમીનના જમીન મહેસૂલની ફાળવણી અથવા આવા જમીન મહેસૂલમાં હિસ્સો, અથવા

(સી) શું કોઈ વ્યક્તિ ઈનામદાર, અધિકૃત ધારક, અનધિકૃત ધારક અથવા ઉતરતા દરજ્જાના ધારક છે,

રાજ્ય સરકાર પક્ષકારોને સાંભળવાની તક આપ્યા પછી અને ઔપચારિક તપાસ કર્યા પછી પ્રશ્નનો નિર્ણય કરશે:

શરત એ છે કે રાજ્ય સરકાર કોઈપણ અધિકારીને (આ કલમમાં હવે પછી "અધિકૃત અધિકારી" તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) ખંડ (એ), (બી) અથવા (સી) હેઠળ ઉદ્ભવતા પ્રશ્નોનો તે જ રીતે નિર્ણય કરવા માટે અધિકૃત કરી શકે છે.

(૨) પેટા-કલમ (૭) ની શરત હેઠળ અધિકૃત અધિકારીના નિર્ણયથી નારાજ કોઈપણ વ્યક્તિ આવા નિર્ણયની તારીખથી સાઠ દિવસની અંદર રાજ્ય સરકાર સમક્ષ અપીલ દાખલ કરી શકે છે.

(૩) જ્યાં અધિકૃત અધિકારીના નિર્ણયથી પેટા-કલમ (૨) હેઠળ કોઈ અપીલ દાખલ કરવામાં ન આવે, ત્યાં રાજ્ય સરકાર, પેટા-કલમ (૨) માં ઉલ્લેખિત અપીલ દાખલ કરવા માટેનો સમયગાળો પૂરો થયા પછી, પરંતુ નિર્ણયની તારીખથી એક વર્ષ પછી નહીં, અધિકૃત અધિકારીની કાર્યવાહી અથવા નિર્ણયની કાયદેસરતા, યોગ્યતા અથવા નિયમિતતા અંગે પોતાની જાતને સંતુષ્ટ કરવાના

હેતુ માટે તેની કાર્યવાહીનો રેકૉર્ડ મંગાવી શકે છે અને તેના પર યોગ્ય લાગે તેવો આદેશ પસાર કરી શકે છે.

(૪) અધિકૃત અધિકારીનો નિર્ણય, પેટા-કલમ (૨) હેઠળની અપીલ અથવા પેટા-કલમ (૩) હેઠળના પુનરીક્ષણને આધીન રહેશે અને પેટા-કલમ (૧) અથવા પેટા-કલમ (૨) અથવા, કેસ હોય તેમ, પેટા-કલમ (૩) હેઠળ રાજ્ય સરકારનો નિર્ણય અંતિમ અને નિર્ણાયક રહેશે અને કોઈપણ અદાલતમાં કોઈપણ દાવા અથવા કાર્યવાહીમાં તેના પર સવાલ ઉઠાવવામાં આવશે નહીં.

(૫) લિમિટેશન એક્ટ, ૧૯૪૩ ની કલમ ૪, ૫, ૧૨ અને ૧૪ ની જોગવાઈઓ પેટા-કલમ (૨) હેઠળ અપીલ દાખલ કરવા માટે લાગુ પડશે."

૨૯. કલમ ૨૦ એ અધિનિયમ હેઠળ ઉદ્ભવતી બાબતોમાં સિવિલ કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રના સંબંધમાં છે. કલમ ૨૦ નીચે મુજબ કાઢવામાં આવી છે;

"૨૦. કોઈ પણ સિવિલ કોર્ટ પાસે કોઈપણ એવા પ્રશ્નને ઉકેલવા, નિર્ણય લેવા અથવા કાર્યવાહી કરવાનું અધિકારક્ષેત્ર રહેશે નહીં જે આ અધિનિયમ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ કલમ ૪ ની પેટા કલમ (૧) ની શરત અથવા કલમ ૨૫ હેઠળ અધિકૃત અધિકારી અથવા

કલેક્ટર, અપીલમાં ગુજરાત રેવન્યુ ટ્રિબ્યુનલ, અથવા અપીલ અથવા પુનરીક્ષણમાં અથવા તેમની નિયંત્રણની સત્તાનો ઉપયોગ કરતા રાજ્ય સરકાર દ્વારા ઉકેલવા, નિર્ણય લેવા અથવા કાર્યવાહી કરવા માટે જરૂરી હોય."

૩૦. અધિનિયમની કલમ ૪ નું સાદું વાંચન એ દર્શાવે છે કે જો કોઈ પ્રશ્ન ઉભો થાય કે શું કોઈ વ્યક્તિ ઈનામદાર, અધિકૃત ધારક, અનધિકૃત ધારક અથવા ઉતરતા દરજ્જાના ધારક છે, તો તે પ્રશ્નનો નિર્ણય પક્ષકારોને સાંભળવાની તક આપ્યા પછી અને ઔપચારિક તપાસ કર્યા પછી રાજ્ય સરકાર દ્વારા કરવામાં આવવો જોઈએ. કલમ ૪ ની શરત એ પૂરી પાડે છે કે રાજ્ય સરકાર કલમ ૪(૧) ના ખંડ (૪) (b) અથવા (c) હેઠળ ઉદ્ભવતા પ્રશ્નોના નિર્ણય માટે કોઈપણ અધિકારીને અધિકૃત કરી શકે છે. જો કોઈ વ્યક્તિ પેટાકલમ (૧) ની શરત હેઠળ અધિકૃત અધિકારીના નિર્ણયથી નારાજ હોય તો આવા નિર્ણયની તારીખથી ૬૦ દિવસની અંદર રાજ્ય સરકાર સમક્ષ અપીલ પૂરી પાડવામાં આવી છે. કલમ ૪ નો ખંડ (૩) વધુમાં પૂરી પાડે છે કે જો પેટા કલમ (૨) હેઠળ અધિકૃત અધિકારીના નિર્ણય સામે કોઈ અપીલ દાખલ કરવામાં ન આવે, તો રાજ્ય સરકાર પાસે પેટા કલમ (૨) માં ઉલ્લેખિત અપીલ દાખલ કરવાનો સમયગાળો પૂરો થયા પછી પરંતુ નિર્ણયની તારીખથી એક વર્ષના સમયગાળા પછી નહીં, આવી કાર્યવાહી અથવા નિર્ણયની કાયદેસરતા, યોગ્યતા અથવા નિયમિતતા અંગે પોતાની

જાતને સંતુષ્ટ કરવાના હેતુ માટે અધિકૃત અધિકારીનો રેકૉર્ડ અને કાર્યવાહી મંગાવવાની સત્તા છે. કલમ ૪ ની પેટા કલમ (૪) વધુમાં સ્પષ્ટ કરે છે કે પેટા કલમ (૨) હેઠળ અપીલ અથવા પેટા કલમ (૩) હેઠળ પુનરીક્ષણને આધીન અધિકૃત અધિકારીનો નિર્ણય અને પેટા કલમ (૧) અથવા પેટા કલમ (૨) અથવા પેટા કલમ (૩) હેઠળ રાજ્ય સરકારનો નિર્ણય અંતિમ અને નિર્ણાયક રહેશે અને કોઈપણ અદાલતમાં કોઈપણ દાવા અથવા કાર્યવાહીમાં તેના પર સવાલ ઉઠાવવામાં આવશે નહીં.

૩૧. ઉપર દર્શાવેલ અધિનિયમની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લેતાં કોઈપણ ખચકાટ વિના કહી શકાય કે મામલતદાર દ્વારા વાદીઓને ઉતરતા દરજ્જાના ધારક જાહેર કરીને ૩૦મી જૂન, ૧૯૯૨ ના રોજ કલમ ૪(૧)(સી) હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને પસાર કરવામાં આવેલો આદેશ અંતિમ બની ગયો હતો અને ખાસ કરીને રાજ્ય સરકાર (એસએસઆરડી) ના આદેશ પછી. એકવાર આદેશને અધિનિયમની કલમ ૪ ની પેટા કલમ (૪) ના અર્થની અંદર અંતિમ અને નિર્ણાયક કહી શકાય, તો મારા મતે નાયબ કલેક્ટર તેને દસ વર્ષના સમયગાળા પછી રિવ્યુમાં લઈ શક્યા ન હોત. નાયબ કલેક્ટર તરફથી આ કાર્યવાહી છે અને તેમના દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા આદેશને સિવિલ દાવો દાખલ કરીને પડકારવો પડ્યો હતો. નાયબ કલેક્ટર પાસે મામલતદાર દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશમાં ખલેલ પહોંચાડવાનું કોઈ અધિકારક્ષેત્ર ન હોવાની હકીકતને ધ્યાનમાં

રાખીને ઘોષણા માટે પ્રાર્થના કરવી પડી હતી. આ હકીકતલક્ષી પૃષ્ઠભૂમિમાં અને કાયદાની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં રાખીને, અધિનિયમની કલમ ૨૦ ને ધ્યાનમાં રાખીને અધિકારક્ષેત્રના મુદ્દાને નક્કી કરવા માટે આ મારા માટે યોગ્ય તબક્કો છે.

૩૨. મુકદ્દમાના ઇતિહાસ અને નાયબ કલેક્ટરે જે રીતે આદેશ પસાર કર્યો જેને રદબાતલ જાહેર કરવામાં આવ્યો તેના અંગે ફર્સ્ટ એપેલેટ કોર્ટના અવલોકનો પર મને ધ્યાન આપવા દો.

"[૧૦] એ વાદીની હકીકત છે કે ડીસા તાલુકાનું આખું ગામ રાજપુર મૂળ રૂપે દેવસ્થાન ઇનામી ગામ છે અને રાજપુર મઠના મહંત આ ગામના એકમાત્ર માલિક હતા. આ ગામના જૂના રેવન્યુ સર્વે નં. ૩૪૦, ૩૪૬, ૩૪૭ ને રિવિઝન સર્વેમાં નવા નંબર આપવામાં આવ્યા અને સર્વે નં. ૬ તરીકે નવો નંબર હતો. આ રેવન્યુ સર્વે નં. ૬ ગામના નમૂના નં. ૭/૧૨ માં બનાસ નદીના પટ તરીકે દર્શાવવામાં આવ્યો હતો અને ગામના નમૂના નં. ૬ માં નોંધ નં. ૩૦૪ પણ દાખલ કરવામાં આવી હતી અને તે તે સંદર્ભમાં મંજૂર છે અને તે નોંધ દાવો દાખલ થાય ત્યાં સુધી કોઈપણ મહેસૂલી સત્તાધિકારી દ્વારા પડકારવામાં આવી નથી. એ પણ વાદીનો કેસ છે કે ગુજરાત દેવસ્થાન ઇનામ નાબૂદી અધિનિયમ ૧૯૬૯ ના અમલને કારણે જે ૧૫/૧૧/૧૯૬૯ થી અમલમાં

આવ્યો. સદર સર્વે નં. ૬ નદીના પટની જમીન હોવાનું માનીને તે સરકારમાં નિહિત થઈ ગઈ અને ગામના નમૂના નં. ૬ માં નોંધ નં. ૩૭૭ પણ દાખલ કરવામાં આવી હતી. એ પણ વાદીઓનો કેસ છે કે નિયત તારીખે એટલે કે ૧૫/૧૧/૧૯૬૯ ના રોજ આ સર્વે નં. ૬ માંથી ૨૩૩ એકર ૩૧ ગુંઠા જમીનનો કબજો હીરાલાલ ભૂપેન્દ્રભાઈ સૈની ધરાવતા હતા અને સદર જમીન પર ગણોતિયા તરીકે મહેસૂલી રેકૉર્ડમાં તેમનું નામ પણ ચાલતું હતું. આવા હીરાલાલ ભૂપેન્દ્રભાઈનું જુલાઈ ૧૯૬૭ માં અવસાન થયું તેથી વર્તમાન વાદીઓ સદર જમીનના કાયદેસરના કબજામાં ચાલુ રહ્યા. રાજપુર મઠના મહંત શ્રી ચંદ્રપુરીજી ગુરુ ઉત્તમપુરીજી કબૂલાતપૂર્વક જમીનના કબજેદાર હતા. જમીન દેવસ્થાન ઇનામ જમીન હતી અને ગુજરાત દેવસ્થાન ઇનામ નાબૂદી અધિનિયમ ૧૯૬૯ અમલમાં આવતાં, સદર જમીનમાં મહંત શ્રી ચંદ્રપુરીજીના હકો નાબૂદ થયા. બીજી તરફ, ગુજરાત રાજ્યે દાવો કર્યો હતો કે દેવસ્થાન ઇનામની નાબૂદી પર, તે ધારણા પર જમીન તેનામાં નિહિત થઈ. નાયબ કલેક્ટરે જાહેર હરાજી કરવાનો આદેશ આપ્યો તેથી વર્તમાન વાદી રસિકલાલ હીરાલાલ અને અન્ય લોકોએ ગુજરાત મહેસૂલ પંચ સમક્ષ અપીલ દાખલ કરી જે અપીલ નં. જીઆરટી ૫૦૧/૭૧ તરીકે નોંધાયેલ છે અને દાવો કર્યો કે હીરાલાલ ભૂપેન્દ્રદાસ મૂળરૂપે જમીનના ગણોતિયા હતા કારણ કે

તે તેમને રાજપુર મઠના મહંત દ્વારા ભાડાપટ્ટે આપવામાં આવી હતી અને ઇનામ નાબૂદીમાં, તેઓ જમીનના કબજા માટે હકદાર બન્યા છે તેથી રાજ્ય જાહેર હરાજી દ્વારા જમીનનો નિકાલ કરવા હકદાર નથી. વધુમાં, તેમણે સંતોષ વ્યક્ત કર્યો છે કે વાદીઓએ વિવાદિત જમીન પર હક્કનો દાવો કર્યો હોવાથી, બોમ્બે લેન્ડ રેવન્યુ કોડની કલમ ૩૭(૨) હેઠળ ઔપચારિક તપાસ કરવી નાયબ કલેક્ટર પર ફરજિયાત હતી. આવી તપાસની ગેરહાજરીમાં સરકાર જમીનનો નિકાલ કરવા સક્ષમ નથી. રેકૉર્ડ પર એ પણ છે કે વિવાદિત જમીન રાજપુર મઠની હતી અને તેમના પૂર્વજ હીરાલાલ દ્વારા ગણોતિયા તરીકે ખેતી કરવામાં આવતી હતી અને મૃતક હીરાલાલ અને મહંત ઉત્તમપુરીજી વચ્ચે સિવિલ સૂટ નં. ૪૦/૫૩ માં સિવિલ કોર્ટનું હુકમનામું, તે દર્શાવે છે કે મૃતક હીરાલાલ જમીનના ગણોતિયા હોવાનો દાવો કરતા હતા કે મહંત ઉત્તમપુરીજી સામે કાયમી મનાઈહુકમ જારી કરવામાં આવ્યો હતો જેમાં તેમને તે દાવામાં મૃતક હીરાલાલ પાસેથી જમીનનો કબજો છીનવી લેતા રોકવામાં આવ્યા હતા. મહંત ઉત્તમપુરીજીએ સમાધાનની તારીખથી ૧૦ વર્ષ સુધી મૃતક હીરાલાલને ગણોતિયા તરીકે સ્વીકાર્યા છે. જી.આર.ટી. ના સભ્ય દ્વારા એવું પણ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે સરકાર વતી કોઈ નિહિત આદેશ રજૂ કરવામાં આવ્યો નથી તેવું દર્શાવવા માટે કંઈ નથી અને વિવાદ

હેઠળની જમીન રાજ્યમાં નિહિત થશે નહીં. આ સંદર્ભમાં સદર અધિનિયમમાં "અને એવી તમામ જમીનો કે જેના સંબંધમાં કોઈપણ વ્યક્તિને આ અધિનિયમ હેઠળ કબજેદાર માનવામાં આવતી નથી" શબ્દો મહત્વપૂર્ણ છે. અધિનિયમની કલમ ૨૩ સાથે વાંચવામાં આવતા આ શબ્દો વિવાદિત જમીનને કલમ ૮ ના કાર્યક્ષેત્રમાંથી ચોક્કસપણે બાકાત રાખશે અને સરકારમાં નિહિત થશે નહીં અને પરિણામે, જી.આર.ટી. દ્વારા અપીલ મંજૂર કરવામાં આવી હતી અને નાયબ કલેક્ટરનો આદેશ બાજુ પર રાખવામાં આવ્યો હતો અને બી.એલ.આર. કોડ હેઠળ કલમ ૩૭(૨) હેઠળ ઔપચારિક તપાસ હાથ ધરવા અને વિવાદિત જમીન પર વાદીઓના દાવાનો નિર્ણય કરવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો હતો. આ કાર્યવાહી પહેલા, તલાટીએ ફોર્મ નં. ૬ માં નોંધ નં. ૩૭૭ ને જી.ડી.આઈ.એ. એક્ટ ૧૯૬૯ ની કલમ-૮ ને કારણે ગામ નમૂના નં. ૬ માં નદીના પટ તરીકે દાખલ કરી હતી જેમાં રેવન્યુ સર્વે નં. ૬ ને રાજ્યના મથાળા હેઠળ નિહિત દર્શાવવામાં આવી હતી તેથી વાદીઓએ નોંધ નં. ૩૭૭ ની કાયદેસરતા માટે વાંધો દાખલ કર્યો છે અને પોતાનો અંગત કબજા હક્ક હોવાનો દાવો કર્યો છે અને એમ પણ દાવો કર્યો છે કે તેઓ જી.ડી.આઈ.એ. એક્ટ ૧૯૬૯ ની કલમ ૪(૧)(સી) હેઠળ આ જમીનના ઉતરતા દરજ્જાના ધારક છે. આ નોંધનો વિવાદ તકરારી કેસમાં રજિસ્ટરમાં

દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો. મામલતદારે વિવાદનો નિર્ણય કરવાનો હતો પરંતુ તે પહેલા મામલતદારે બી.એલ.આર. કોડની કલમ ૩૭(૨) હેઠળ તપાસ દ્વારા પહેલા આ મુદ્દો પતાવવાનું નક્કી કર્યું હતું. તેમણે તેમના તા. ૨૦/૧૧/૧૯૭૨ ના આદેશ દ્વારા જેમ કે શું તે સરકારી જમીન છે કે નહીં? અને તે જ સમયે તેમણે બી.એલ.આર. કોડની કલમ ૩૭(૨) હેઠળ તપાસના નિર્ણય સુધી નોંધ નં. ૩૭૭ ની કાર્યવાહી મુલતવી રાખી છે અને કલમ ૩૭(૨) હેઠળની તપાસમાં, મુખ્ય પ્રશ્ન એ ઉભો કરવામાં આવ્યો છે કે શું સર્વે નં. ૬ ની જમીન નદીના પટની જમીન છે કે નહીં અને શું તે સરકારમાં નિહિત છે અને જમીન પર વર્તમાન વાદીઓના હકો શું છે. મામલતદાર, ડીસાના આદેશ મુજબ, આ બાબત કલમ ૩૭(૨) હેઠળ તપાસ કરવા માટે નાયબ કલેક્ટર પાલનપુર સમક્ષ ગઈ પરંતુ તે બાબત નાયબ કલેક્ટરની કચેરીએ પહોંચે તે પહેલાં, તેમણે ૨૭/૮/૧૯૭૧ ના રોજ સદર જમીન સરકારી અને નદીના પટની જમીન હોવાનું માનીને તેનો એક વર્ષ માટે ભાડાપટ્ટે નિકાલ કરવા જાહેર હરાજી કરવાનો આદેશ આપ્યો. નાયબ કલેક્ટર દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશથી નારાજ અને અસંતુષ્ટ થઈને, વાદીઓએ જી.આર.ટી. નં. ૫૦૧/૭૧ દ્વારા જી.આર.ટી. અમદાવાદ સમક્ષ અપીલ દાખલ કરી અને ટ્રિબ્યુનલે નાયબ કલેક્ટરનો આદેશ બાજુ પર રાખ્યો અને કલમ ૩૭(૨)

હેઠળ તપાસ કરવાનો નિર્દેશ આપ્યો તેમ છતાં ફરીથી નાયબ કલેક્ટરે તેમના આદેશ તા. ૧૮/૭/૧૯૭૨ દ્વારા કલમ ૩૭(૨) હેઠળની તપાસ મુલતવી રાખી અને અવલોકન કર્યું કે મામલતદારે જી.ડી.આઈ.એ. એક્ટ હેઠળ આ જમીન પર વાદીઓના અધિકાર નક્કી કરવા માટે પહેલા નિર્ણય લેવાનો છે અને ત્યાં સુધી, કલમ ૩૭(૨) હેઠળની તેમની તપાસ સ્થગિત કરવામાં આવે તેથી નાયબ કલેક્ટરના આદેશ મુજબ મામલતદાર ડીસાએ જીડીઆઈએ એક્ટ હેઠળ તપાસ હાથ ધરી છે અને તેમણે નિર્ણય કર્યો છે કે સર્વે નં. ૬ ની જમીન નદીના પટની જમીન છે અને સરકારમાં નિહિત છે આ આદેશ સામે, વાદીઓએ ખાસ સચિવ સમક્ષ અપીલ નં. ૪૧/૭૨ તરીકે અપીલ દાખલ કરી છે અને સદર અપીલમાં મામલતદારનો આદેશ બાજુ પર રાખવામાં આવ્યો હતો અને કલમ ૩૭(૨) હેઠળ તપાસ કરવા અને પહેલા એ નિર્ણય લેવા કે શું તે નદીના પટની જમીન છે કે નહીં તે માટે નાયબ કલેક્ટરને મેટર રિમાન્ડ કરવામાં આવી હતી? અને શું જમીન સરકારની છે કે નહીં? અને આવો નિર્ણય લીધા પછી જો નાયબ કલેક્ટર તેને યોગ્ય માને, તો તે જી.ડી.આઈ.એ. એક્ટની કલમ ૪(૧)(સી) હેઠળ તપાસ કરવા માટે કેસ મામલતદારને તબદીલ કરી શકે છે અને ખાસ સચિવ દ્વારા રિમાન્ડના આ આદેશ મુજબ, નાયબ કલેક્ટરે કેસ નં. ૬/૧૯૭૩ નોંધીને કલમ ૩૭(૨) હેઠળ તપાસ

હાથ ધરી અને આવા કેસમાં, નાયબ કલેક્ટરે નિર્ણય લીધો હતો કે સર્વે નં. ૬ ની જમીન નદીના પટની જમીન નથી અને જી.ડી.આઈ.એ. એક્ટની કલમ-૮ હેઠળ સરકારમાં નિહિત નથી. આદેશ ૨૩/૩/૧૯૭૩ ના રોજ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. આ આદેશની સાથે, નાયબ કલેક્ટરે અપીલ નં. ૪૧/૭૨ માં ખાસ સચિવના આદેશ મુજબ, સદર જી.ડી.આઈ.એ. એક્ટની કલમ-૪(૧)(સી) હેઠળ વાદીઓના અધિકારોના હેતુ માટે તપાસ કરવા માટે કેસ મામલતદાર, ડીસાને તબદીલ કર્યો. દરમિયાન કલેક્ટર, પાલનપુરે જમીન તપાસ કેસ નં. ૬/૭૩ માં પસાર કરાયેલ નાયબ કલેક્ટરનો આદેશ તેમના પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્ર હેઠળ લીધો અને નાયબ કલેક્ટરનો આદેશ બાજુ પર રાખ્યો અને નિર્ણય લીધો કે જમીન સર્વે નં. ૬ નદીના પટની જમીન છે અને એમ પણ નક્કી કર્યું કે આ જમીન તેમના આદેશ તા. ૩૦/૮/૧૯૭૩ દ્વારા સરકારમાં નિહિત છે. તપાસ કેસ નં. ૬/૭૩ માં કલેક્ટર દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશથી નારાજ અને અસંતુષ્ટ થઈને, વાદીઓએ જી.આર.ટી. સમક્ષ અપીલ દાખલ કરી જે જી.આર.ટી. અપીલ નં. ૩૪૦/૭૩ તરીકે નોંધાયેલ છે અને જી.આર.ટી. ના આદેશ તારીખ ૧૮/૮/૧૯૭૪ મુજબ. રિવિઝન એપિલિકેશન નં. ૬/૭૩ માં કલેક્ટર બનાસકાંઠા દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ ૨૩/૩/૧૯૭૩ નો આદેશ બાજુ પર રાખવામાં આવ્યો છે અને

નાયબ કલેક્ટરનો તારીખ ૨૩/૩/૧૯૭૩ નો આદેશ
 પુનઃસ્થાપિત અને સમર્થન કરવામાં આવ્યો હતો. આવા આદેશની
 નકલ આંક ૭૯ પર રેકૉર્ડ પર છે તેથી મામલતદાર, ડીસાએ
 જી.ડી.આઈ.એ. એક્ટની કલમ -૪(૧)(સી) હેઠળ તપાસ કેસ
 નં. ૧/૮૨ દ્વારા તપાસ શરૂ કરી અને આવી તપાસમાં,
 મામલતદારે તેમના આદેશ તારીખ ૩૦/૬/૮૨ દ્વારા નિર્ણય કર્યો
 કે વાદીઓ સર્વે નં. ૬ ની ૧૭૩ એકર ૩૧ ગુંઠા જમીનનો કબજો
 ધરાવે છે અને આ જમીન ઉતરતા દરજ્જાના ધારક તરીકે ધરાવે છે
 અને જ્યારે તપાસ શરૂ થઈ, ત્યારે એક શ્રી ગોરધનદાસ સોનારામ
 સૈની અને ભેમાભાઈએ સર્વે નં. ૬ ના તેમના કબજામાં રહેલી
 કેટલીક જમીનના સંબંધમાં તેમનો દરજ્જો નક્કી કરવા માટે અરજી
 દાખલ કરી છે તેથી મામલતદારના આદેશ દ્વારા, ગોરધનભાઈ
 અને ભેમાભાઈને પ્રત્યેકને સર્વે નં. ૬ ની ૩૦ એકર જમીન
 ધરાવતા અને ઉતરતા દરજ્જાના ધારક તરીકે પણ ધરાવતા હોવાનો
 આદેશ આપવામાં આવ્યો. મામલતદારનો આવો આદેશ આંક ૮૦
 પર રેકૉર્ડ પર છે. આ નિર્ણય સદર અધિનિયમ હેઠળ અંતિમ હતો
 અને આવા આદેશના પરિણામે, મૂળ નોંધ નં. ૩૭૭ રદ કરવામાં
 આવી હતી અને અધિનિયમની કલમ ૪(૧)(સી) હેઠળ
 મામલતદારના આદેશનો અમલ કરવા સક્ષમ સત્તાધિકારી દ્વારા નં.
 ૨૩૮૦ તારીખ ૧૯/૭/૧૯૮૩ દાખલ કરવામાં આવી હતી અને

પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવી હતી. દાવાના રેકૉર્ડને જોતાં, રાજ્ય દ્વારા મામલતદારના આદેશ સામે કોઈ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી ન હતી જે અધિનિયમની કલમ ૪(૧)(સી) હેઠળ પસાર કરવામાં આવી છે, ખાસ સચિવ સમક્ષ જેમને સદર અધિનિયમ હેઠળ ગુજરાત રાજ્ય દ્વારા અપીલ સાંભળવાની સત્તા સોંપવામાં આવી છે. એક વર્ષની સમયમર્યાદામાં મામલતદારના આદેશ સામે ખાસ સચિવ સમક્ષ કોઈ રિવિઝન પણ દાખલ કરવામાં આવી નથી. કબજામાં રહેલી જમીનના માપ અંગે કલમ ૪(૧)(સી) હેઠળ દેવસ્થાન ઇનામી કેસ નં. ૧/૮૨ માં મામલતદારના તા. ૩૦/૬/૧૯૯૨ ના આદેશથી નારાજ અને અસંતુષ્ટ થઈને, વર્તમાન વાદીઓએ અપીલ નં. દેવસ્થાન ઇનામી નં. ૧/૮૨ દ્વારા મહેસૂલ ખાસ સચિવ સમક્ષ અપીલ કરી અને એવી રજૂઆત કરી કે ગોરધનભાઈ અને ભેમાભાઈને મામલતદાર ડીસા દ્વારા તપાસ હેઠળ ખોટી રીતે ઉતરતા દરજ્જાના ધારક જાહેર કરવામાં આવ્યા છે અને વાદીઓને ૧૭૩ એકર ૩૧ ગુંઠાને બદલે ૨૩૧ એકર અને ૩૩ ગુંઠા જમીનનો કબજો ધરાવતા જાહેર કરવા જોઈતા હતા અને આ અપીલમાં, ખાસ સચિવ, મહેસૂલે તેમના આદેશ તારીખ ૧૧/૬/૧૯૯૩ દ્વારા અપીલ મંજૂર કરી છે અને વાદીઓને રેવન્યુ સર્વે નં. ૬ ની ૨૩૧ એકર ૩૩ ગુંઠાની સમગ્ર જમીન માટે ઉતરતા દરજ્જાના ધારક તરીકે જાહેર કર્યા છે. ખાસ સચિવનો આવો આદેશ

અનુક્રમે આંક ૫૫ અને ૮૧ પર રેકૉર્ડ પર છે. ખાસ સચિવ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા આદેશથી નારાજ અને અસંતુષ્ટ થઈને, પોતાની અપીલ હારી ગયેલા અન્ય બે દાવેદારોએ ખાસ સચિવના નિર્ણય સામે માનનીય ઉચ્ચ ન્યાયાલય સમક્ષ રિટ પિટિશન દાખલ કરી છે. દાવેદાર પઢીયાર ભેમાભાઈ ઓખાભાઈએ સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન ૭૯૦૦ ઓફ ૧૯૯૩ દાખલ કરી હતી પરંતુ રેકૉર્ડને જોતાં, માનનીય ગુજરાત ઉચ્ચ ન્યાયાલયના આદેશ તારીખ ૧૯/૧૦/૧૦ દ્વારા, પક્ષકારો વચ્ચેનો વિવાદ અદાલતની બહાર સૌહાર્દપૂર્ણ રીતે ઉકેલવામાં આવ્યો છે તેથી તેઓએ તારીખ ૫/૪/૨૦૦૪ ની સમાધાન પુરસીસ રજૂ કરી અને ત્યારબાદ આવી પુરસીસને ધ્યાનમાં રાખીને પિટિશનનો ૧૯/૧૦/૧૦ ના રોજ નિકાલ કરવામાં આવ્યો. તે પણ સ્વીકારવામાં આવે છે કે રાજ્યે ખાસ સચિવ મહેસૂલ વિભાગ દ્વારા દેવસ્થાન ઈનામી નં. ૧/૯૨ તારીખ ૧૧/૬/૯૩ માં પસાર કરાયેલા આદેશ સામે અપીલ કે રિવિઝન દાખલ કરી નથી તેથી ખાસ સચિવનો આવો આદેશ અસ્તિત્વમાં છે અને જ્યારે ખાસ સચિવે મામલતદાર, ડીસાનો તા. ૩૦/૬/૯૨ નો આદેશ બાજુ પર રાખ્યો છે અને વાદીઓને રાજપુર ગામના ૨૩૧ એકર અને ૩૩ ગુંઠા માપના સર્વે નં. ૬ ના ઉતરતા દરજ્જાના ધારક તરીકે જાહેર કર્યા છે. આ સંજોગોમાં, એવું કહી શકાય નહીં કે વિવાદિત જમીન સરકારમાં

નિહિત છે છતાં નાયબ કલેક્ટરે વાદીઓ અને અન્ય બે દાવેદારોને નોટિસ ફટકારી છે અને દેવસ્થાન ઇનામી કેસ નં. ૧/૦૩ શરૂ કર્યો છે. નોટિસ આંક ૭૪ પર રેકૉર્ડ પર છે. વાદીઓએ આ નોટિસ સામે જવાબ દાખલ કર્યો છે જે આંક ૭૫ પર રેકૉર્ડ પર છે. નાયબ કલેક્ટર, ડીસાએ આવી જમીનની મહેસૂલની આકારણી નક્કી કરવાને બદલે દેવસ્થાન ઇનામી રિવિઝન કેસ નં. ૧/૦૩ હાથ ધર્યો છે, જ્યારે જી.ડી.આઈ.એ. એક્ટ હેઠળ મામલતદારનો આદેશ જે ગુજરાત રાજ્ય દ્વારા સોંપાયેલી સત્તામાં આ અધિનિયમ હેઠળ ૪(૧)(સી) હેઠળ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો, મામલતદારનો આદેશ પણ ખાસ સચિવના ધ્યાન પર આવ્યો હતો જેઓ સરકાર વતી સદર અધિનિયમ હેઠળ અપીલ અને પુનરીક્ષણની બંને સત્તા ધરાવે છે. ખાસ સચિવે અધિનિયમની કલમ ૪ ની જોગવાઈ હેઠળ પૂરા પાડવામાં આવ્યા મુજબ મામલતદારના આ આદેશને પોતાના પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્રમાં લેવાનું યોગ્ય માન્યું નથી તેથી જ્યાં સુધી મામલતદાર ડીસા દ્વારા સર્વે નં. ૬ ની જમીનના ઉતરતા દરજ્જાના ધારક તરીકે વાદીનો દરજ્જો જાહેર કરતો આદેશ કાયમ માટે અંતિમ છે અને કોઈપણ અધિનિયમ હેઠળ કોઈ સત્તાધિકારી પાસે અથવા કોઈ મહેસૂલી અધિકારી પાસે કોઈપણ કાયદા હેઠળ મામલતદાર ડીસાના આદેશને પોતાના પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્રમાં લેવાની કોઈ કાનૂની સત્તા નથી તેથી જ્યારે અપીલ નં. ૧/૯૨ માં

ખાસ સચિવનો નિર્ણય પસાર કરવામાં આવ્યો હોય, ત્યારે સરકારી અધિકારીએ આ જમીનના મહેસૂલની આકારણી નક્કી કરી ન હતી કારણ કે વાદીએ વાદીઓના કબજામાં રહેલી જમીન માટે મહેસૂલ નક્કી કરવા નાયબ કલેક્ટર ડીસાને અરજી કરી હતી પરંતુ નાયબ કલેક્ટર, ડીસાએ સર્વે નં. ૬ ના મહેસૂલની આકારણી નક્કી કરવાને બદલે તેઓ સદર અધિનિયમની કલમ ૪(૧)(સી) હેઠળની તપાસમાં મામલતદાર, ડીસાના આદેશના ગુણદોષમાં પ્રવેશ્યા તે ગેરકાયદેસર છે તેથી મામલતદારના આદેશને બાજુ પર રાખવા માટે વાદીઓને નોટિસ ફટકારી પરંતુ નાયબ કલેક્ટર પાસે બાબતને પોતાના પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્રમાં લેવાની કોઈ સત્તા નથી. માત્ર સરકાર વતી ખાસ સચિવ પાસે અપીલ અને પુનરીક્ષણનું અધિકારક્ષેત્ર છે. નાયબ કલેક્ટર ડીસા પાસે જી.ડી.આઈ.એ. એક્ટ હેઠળ પુનરીક્ષણ અધિકારક્ષેત્ર તરીકે કોઈ સત્તા નથી, ગુણદોષ પર આખા કેસની તપાસ કરી અને નક્કી કર્યું કે સર્વે નં. ૬ ની આ જમીન નદીના પટની જમીન છે અને જી.ડી.આઈ. કેસ નં. ૧/૦૩ માં આ આદેશ દ્વારા સરકારની છે. વિદ્વાન એજીપીએ દલીલ કરી છે કે નાયબ કલેક્ટર પાસે જી.ડી.આઈ.એ. એક્ટની કલમ ૨(૫) હેઠળ પુનરીક્ષણની સત્તા છે અને મહેસૂલ વિભાગના તા. ૨૫/૧૧/૧૯૭૯ ના જાહેરનામા મુજબ, જો આવી કોઈ સત્તા નાયબ કલેક્ટરને સોંપવામાં આવે તો

પણ તે અધિનિયમમાં પૂરી પાડવામાં આવેલી મર્યાદાના એક વર્ષની અંદર આવી સત્તાનો ઉપયોગ કરવા માટે બંધાયેલા છે પરંતુ આ કેસમાં નાયબ કલેક્ટરે દસ વર્ષ પછી મામલતદારનો આદેશ બાજુ પર રાખ્યો છે. આમ દરેક ખૂણેથી, નાયબ કલેક્ટરનો આદેશ સહજ અધિકારક્ષેત્રથી વંચિત છે અને સંપૂર્ણપણે શરૂઆતથી જ રદબાતલ છે અને એમ કહી શકાય કે કાયદાની દૃષ્ટિએ તેનું મૂલ્ય કાનૂની નથી અને નાયબ કલેક્ટરના આદેશની મામલતદાર, ડીસાની કોઈ વિપરીત અસર નથી. ટૂંકમાં, એવું કહી શકાય કે ગુજરાત દેવસ્થાન ઇનામી નાબૂદી અધિનિયમ ૧૯૬૯ ની કલમ-૨,૫ મુજબ, કલેક્ટરમાં આ અધિનિયમ હેઠળ કલેક્ટરના કાર્ય કરવા અને સત્તાનો ઉપયોગ કરવા માટે રાજ્ય સરકાર દ્વારા નિમાયેલ અધિકારીનો સમાવેશ થાય છે અને જી.ડી.આઈ.એ. એક્ટની કલમ ૨,૫ દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાના ઉપયોગમાં, ગુજરાત સરકારે તમામ મદદનીશ કલેક્ટર, નાયબ કલેક્ટર અને ખાસ નાયબ કલેક્ટરને તેમના સંબંધિત અધિકારક્ષેત્રમાં કલેક્ટરનું કાર્ય કરવા અને સત્તાનો ઉપયોગ કરવા માટે નિયુક્ત કર્યા હતા અને ૨૫મી નવેમ્બર, ૧૯૬૯ ના રોજ જાહેરનામું પસાર કર્યું હતું પરંતુ જો આપણે એવા જાહેરનામાને ધ્યાનમાં લઈએ તો પણ નાયબ કલેક્ટરે મામલતદાર, ડીસા દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા આદેશથી એક વર્ષમાં કોઈ પગલાં લીધા ન હતા પરંતુ તે રેકૉર્ડ પર

છે કે નાયબ કલેક્ટરે મર્યાદાના દસ વર્ષ પૂરા થયા પછી
 મામલતદારનો આદેશ બાજુ પર રાખ્યો હતો જે સંપૂર્ણપણે સહજ
 અધિકારક્ષેત્રની બહાર છે. જી.ડી.આઈ.એ. એક્ટ ૧૯૬૯ ની કલમ
 ૪ મુજબ, જ્યારે કોઈ ગામ, ગામનો ભાગ, જમીન દેવસ્થાન ઇનામ
 હેઠળ છે કે નહીં અથવા કોઈ દેવસ્થાન ઇનામમાં જમીન મહેસૂલની
 ચુકવણીમાંથી માત્ર સંપૂર્ણ અથવા આંશિક મુક્તિ અથવા જમીન
 મહેસૂલની ચુકવણીમાંથી મુક્તિ સાથે અથવા તેના વિના જમીનનું
 અનુદાન અથવા કોઈ ગામ, ગામના ભાગ અથવા જમીન અથવા
 આવા જમીન મહેસૂલમાં હિસ્સાની જમીન, મહેસૂલની ફાળવણી
 અથવા કોઈ વ્યક્તિ ઇનામદાર અધિકૃત ધારક અનધિકૃત ધારક
 અથવા ઉતરતા દરજ્જાનો ધારક છે કે નહીં તે અંગે કોઈ પ્રશ્ન ઉભો
 થાય, તો તે કિસ્સામાં રાજ્ય સરકાર, પક્ષકારોને સાંભળવાની તક
 આપ્યા પછી અને ઔપચારિક તપાસ કર્યા પછી પ્રશ્નનો નિર્ણય
 કરશે, શરત એ છે કે રાજ્ય સરકાર કોઈપણ અધિકારીને આ
 કલમમાં હવે પછી અધિકૃત અધિકારી તરીકે ઉદ્દેશિત કરી શકશે જે
 આવી કલમ હેઠળ ઉદ્ભવતા પ્રશ્નનો સમાન રીતે નિર્ણય કરી
 શકશે, તેથી સદર અધિનિયમની કલમ ૪ મુજબ, અમુક પ્રશ્નો અને
 અપીલ અને પુનરીક્ષણ નક્કી કરવાની સત્તા રાજ્ય સરકાર અથવા
 રાજ્ય સરકાર દ્વારા અધિકૃત અધિકારી પાસે નિહિત છે. પરંતુ
 કાર્યવાહીના રેકૉર્ડને જોતાં રાજ્ય સરકાર દ્વારા કલમ-૪ હેઠળ

નાયબ કલેક્ટરને આપવામાં આવેલી તે સત્તાને વિસ્તારવા માટે રેકૉર્ડ પર કોઈ જાહેરનામું નથી તેથી હું ટ્રાયલ કોર્ટ એટલે કે વિજ્ઞાન પ્રિન્સિપાલ સિનિયર સિવિલ જજ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા આદેશમાં દખલ કરવા માંગતો નથી. જી.ડી.આઈ.એ. એક્ટ ૧૯૬૯ ની કલમ ૧૭ મુજબ, અપીલમાં ગુજરાત મહેસૂલ ટ્રિબ્યુનલનો નિર્ણય અંતિમ અને નિર્ણાયક રહેશે અને કોઈપણ અદાલતમાં કોઈપણ દાવા અથવા કાર્યવાહીમાં તેના પર પ્રશ્ન ઉઠાવવામાં આવશે નહીં. આ સંજોગોમાં, જીઆરટી દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલો આદેશ સ્વભાવમાં અંતિમ છે જે આંક ૭૯ પર રેકૉર્ડ પર છે. આંક ૫૫ અને ૮૧ મુજબ, ખાસ સચિવ, મહેસૂલ વિભાગના આદેશથી વાદીઓની અપીલ મંજૂર કરવામાં આવી અને જાહેર કર્યું કે તેઓ ૨૩૧ એકર ૩૩ ગુંઠાના સર્વે નં. ૬ ની આખી જમીનના ઉતરતા દરજ્જાના ધારક છે. ટૂંકમાં, રેકૉર્ડ પરના દસ્તાવેજ પુરાવાઓ જોતાં ઉપરી સત્તાધિકારીનો નિર્ણય મૂળભૂત રીતે મામલતદાર, ડીસા દ્વારા નક્કી કરવામાં આવ્યો છે અને તમામ આદેશો વાદીઓની તરફેણમાં છે અને છેલ્લે ખાસ સચિવે પણ વાદીઓની તરફેણમાં આદેશ આપ્યો છે જે અમલમાં છે જે સક્ષમ સત્તાધિકારી છે તેથી નાયબ કલેક્ટર પાસે સદર અધિનિયમ હેઠળ કોઈ પુનરીક્ષણ સત્તા નથી તેથી તે પાયાવિહોણું છે અને અધિકારક્ષેત્ર વિનાનું છે. વિજ્ઞાન એ.જી.પી. એ દલીલ કરી છે કે

જ્યારે વિષયવસ્તુ દેવસ્થાન ઇનામ નાબૂદી અધિનિયમ પર આધારિત હોય ત્યારે સિવિલ કોર્ટને દાવો હાથ ધરવાનું કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નથી પરંતુ એઆઈઆર ૧૯૮૧ સુપ્રીમ કોર્ટ ૨૦૧૬ સૈયદ મોહમ્મદ બકીર કાનૂની પ્રતિનિધિઓ (એલઆરએસ) વિરુદ્ધ ગુજરાત રાજ્યના નોંધાયેલા ચુકાદામાં. આ કેસમાં માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટે સ્પષ્ટ કર્યું છે કે, કોઈ કેસમાં વ્યક્તિગત ઇનામ છે કે નહીં તે નક્કી કરવાનું સિવિલ કોર્ટને અધિકારક્ષેત્ર છે? તે સ્વીકારવામાં આવે છે કે વાદીઓ શરૂઆતથી ગણોતિયા તરીકે વિવાદિત જમીનનો કબજો ધરાવે છે અને મામલતદાર ડીસાએ પણ આદેશ આપ્યો છે અને સદર જમીનના ઉતરતા દરજ્જાના ધારક તરીકે જાહેર કર્યા છે. આપો આદેશ આંક ૮૦ પર રાજપુર દેવસ્થાન ઇનામી કેસ નં. ૧/૯૨ માં તારીખ ૩૦/૬/૧૯૯૨ નો છે અને તે સ્વીકૃત હકીકત છે કે આવા આદેશના આધારે, વાદીઓની તરફેણમાં મહેસૂલી રેકૉર્ડમાં મહેસૂલી નોંધ પણ દાખલ કરવામાં આવી હતી. મહેસૂલ વિભાગના ઉચ્ચ મંચના આદેશને જોતાં, તેઓએ અધિનિયમની કલમ ૮ હેઠળ સરકારમાં નિહિત વિવાદિત જમીન જાહેર કરી નથી તેથી સદર જમીનમાં સરકારનું કોઈ હિત નથી. વધુમાં, ખાસ સચિવ, મહેસૂલ વિભાગના દેવસ્થાન ઇનામી નં. ૧/૧૨ માં ખાસ સચિવના તારીખ ૧૧/૬/૧૯૯૩ ના આદેશ મુજબ તેઓએ એવો પણ આદેશ આપ્યો છે કે જી.ડી.આઈ.એ.

એક્ટ ૧૯૬૯ ની કલમ ૪(૧)(સી) હેઠળ વાદીઓ સર્વે નં. ૬ ની ૨૩૧ એકર ૩૩ ગુંઠા માપની જમીનના ઉતરતા દરજ્જાના ધારક છે. આ સંજોગોમાં, આંક ૮૦ અને ૮૧ મુજબ વાદીઓ ઉતરતા દરજ્જાના ધારક છે. કલેક્ટર પાસે સદર અધિનિયમની કલમ ૧૦(૨) હેઠળ માત્ર મહેસૂલની આકારણી નક્કી કરવાની સત્તા છે. મામલતદાર ડીસાએ આંક ૮૦ મુજબ ૩૦/૬/૯૨ ના રોજ આદેશ પસાર કર્યો છે અને અધિનિયમની કલમ ૪(૨) મુજબ, પેટા કલમ-૧ ની શરત હેઠળ અધિકૃત અધિકારીના નિર્ણયથી નારાજ કોઈપણ વ્યક્તિ નિર્ણયની તારીખથી ૬૦ દિવસની અંદર રાજ્ય સરકાર સમક્ષ અપીલ દાખલ કરી શકે છે અને કલમ ૪(૩) મુજબ જ્યાં અધિકૃત અધિકારીના નિર્ણયથી, પેટા કલમ-૨ હેઠળ કોઈ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી નથી, રાજ્ય સરકાર આવા નિર્ણયની તારીખથી ૬૦ દિવસમાં અપીલ દાખલ કરવા માટેનો સમયગાળો પૂરો થયા પછી પરંતુ નિર્ણયની તારીખથી એક વર્ષ પછી નહીં, આવી કાર્યવાહી અથવા નિર્ણયની કાયદેસરતા, યોગ્યતા અથવા નિયમિતતા અંગે પોતાને સંતુષ્ટ કરવાના હેતુ માટે અધિકૃત અધિકારીની કાર્યવાહીનો રેકૉર્ડ માંગી શકે છે અને તેના પર યોગ્ય લાગે તેવો આદેશ પસાર કરી શકે છે પરંતુ નાયબ કલેક્ટર દ્વારા કરવામાં આવેલો આદેશ દસ વર્ષ પછી પસાર કરવામાં આવ્યો છે તે જોતાં તે અધિકારક્ષેત્ર વિનાનો છે. આ

સંજોગોમાં, નાયબ કલેક્ટર અથવા કલેક્ટર પાસે જી.ડી.આઈ.એ. એક્ટની કલમ ૪(૧)(સી) હેઠળ પસાર કરાયેલા મામલતદારના આદેશમાં સુધારો કરવાની કોઈ પુનરીક્ષણ સત્તા નથી. અને અધિનિયમની કલમ ૪(૨) અને ૪(૩) હેઠળ રાજ્ય સરકાર અથવા રાજ્ય સરકાર વતી કોઈપણ અધિકૃત અધિકારી પાસે પુનરીક્ષણ સત્તા નિહિત છે અને અધિનિયમની કલમ ૪(૨) અને ૪(૩) ને ધ્યાનમાં રાખીને નાયબ કલેક્ટર અથવા કલેક્ટરની તરફેણમાં કોઈ જાહેરનામું નથી. આ સંજોગોમાં મામલતદાર ડીસાનો આદેશ અસ્તિત્વમાં છે. આ સંજોગોમાં, આર.સી.એસ. નં. ૧૦૪/૦૩ માં પ્રિન્સિપાલ સિનિયર સિવિલ જજ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા આદેશમાં દખલ કરવાની જરૂર નથી અને તે કાયદાના ચાર ખૂણાના કાર્યક્ષેત્રમાં હોવો જોઈએ તેથી હું ન્યાયના હિતમાં નીચેનો આદેશ પસાર કરું છું. "

૩૩. આમ, એવું જણાય છે કે ડીસા તાલુકાનું આખું ગામ રાજપુર મૂળ રૂપે દેવસ્થાન ઈનામી ગામ હતું અને ગામના રાજપુર મઠના મહંત ગામના એકમાત્ર માલિક હતા. આ બધું બોમ્બે લેન્ડ રેવન્યુ કોડની કલમ ૩૭(૨) હેઠળ તપાસથી શરૂ થયું. આ તપાસ એ પ્રશ્ન પર હતી કે શું જમીન સરકારની માલિકીની છે કે નહીં?. કોડની કલમ ૩૭(૨) હેઠળની તપાસમાં ઉઠાવવામાં આવેલો મુખ્ય મુદ્દો

એ હતો કે શું સર્વે નં. ૬ ની જમીન નદીના પટની જમીન છે અને જમીન પર વાદીઓના હકોની સામે સરકારમાં નિહિત છે.

૩૩.૧ કોડની કલમ ૩૭(૨) હેઠળની તપાસ એ નિષ્કર્ષ સાથે સમાપ્ત થઈ કે સર્વે નં. ૬ ધરાવતી જમીન નદીના પટની જમીન નથી અને ગુજરાત દેવસ્થાન ઈનામ નાબૂદી અધિનિયમની કલમ ૮ હેઠળ સરકારમાં નિહિત નથી.

૩૩.૨ એવું જણાય છે કે કલેક્ટર, પાલનપુરે નાયબ કલેક્ટરના આદેશને પુનરીક્ષણમાં લીધો અને ૩૦મી સપ્ટેમ્બર, ૧૯૭૩ ના આદેશ દ્વારા પ્રશ્નવાળી જમીનને સરકારમાં નિહિત નદીના પટની જમીન તરીકે જાહેર કરી.

૩૩.૩ વાદીઓએ કલેક્ટર દ્વારા પસાર કરાયેલા આવા આદેશ સામે ગુજરાત મહેસૂલ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ અપીલ દાખલ કરી, અને ટ્રિબ્યુનલે કલેક્ટરનો આદેશ રદબાતલ કર્યો અને બાજુ પર રાખ્યો, અને તેના દ્વારા નાયબ કલેક્ટરના ૨૩મી માર્ચ, ૧૯૭૩ ના આદેશને સમર્થન આપ્યું.

૩૩.૪ મહેસૂલ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષની કાર્યવાહી પૂરી થવા પર, મામલતદાર, ડીસાએ અધિનિયમની કલમ ૪(૧)(સી) હેઠળ તપાસ શરૂ કરી અને વાદીઓને સર્વે નં. ૬ નો કબજો ધરાવતા હોવાનું ઠરાવ્યું. વાદીઓને અધિનિયમ હેઠળ ઉતરતા દરજ્જાના ધારક તરીકે ઠરાવવામાં આવ્યા હતા.

૩૩.૫ ત્યારબાદ, ખાનગી પક્ષકારો વચ્ચે અંદરોઅંદર વિવાદો ઉભા થયા. આ વિવાદો ગુજરાત રાજ્યના ખાસ સચિવ દ્વારા પસાર કરાયેલા અંતિમ આદેશો સાથે ઉકેલવામાં આવ્યા હતા, અને તેના દસ વર્ષ પછી, અચાનક, નાયબ કલેક્ટરે પોતાની જાતે મામલતદાર દ્વારા પસાર કરાયેલ આદેશને રિવ્યુમાં લીધો અને જમીનને નદીના પટની જમીન જાહેર કરી.

૩૩.૬ ઉપરોક્ત હકીકતોને ધ્યાનમાં રાખીને, બંને અદાલતોએ એવો મત લીધો હતો કે નાયબ કલેક્ટર દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા આદેશને શૂન્યતા ગણી શકાય કારણ કે તેમને આવો આદેશ પસાર કરવાનું કોઈ અધિકારક્ષેત્ર ન હતું.

૩૪. સિવિલ પ્રોસિજર કોડ, ૧૯૦૮ ની કલમ ૯ જોગવાઈ કરે છે કે જ્યારે પણ સિવિલ કોર્ટ સમક્ષ એવો પ્રશ્ન ઉભો થાય કે શું તેનું અધિકારક્ષેત્ર સ્પષ્ટપણે અથવા જરૂરી સૂચિતાર્થ દ્વારા બાકાત રાખવામાં આવ્યું છે, ત્યારે અદાલત

સ્વાભાવિક રીતે એ વિચારવા તરફ વળે છે કે શું કોઈ વિશેષ કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત વૈકલ્પિક જોગવાઈ દ્વારા આપવામાં આવેલ ઉપાય પૂરતો અથવા યોગ્ય છે. એવા કિસ્સાઓમાં જ્યાં સિવિલ કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રને બાકાત રાખવા માટે સ્પષ્ટપણે જોગવાઈ કરવામાં આવી હોય, ત્યાં પ્રશ્નમાં રહેલા કાયદાની યોજના અને તેના દ્વારા પૂરા પાડવામાં આવેલ ઉપાયની પર્યાપ્તતા અથવા યોગ્યતાની વિચારણા સુસંગત હોઈ શકે છે, પરંતુ નિર્ણાયક હોઈ શકે નહીં. જ્યાં જરૂરી સૂચિતાર્થની બાબત તરીકે બાકાત રાખવાની દલીલ કરવામાં આવે છે ત્યાં આવી વિચારણા ખૂબ જ મહત્વપૂર્ણ હશે અને કલ્પના કરી શકાય તેવા સંજોગોમાં તે નિર્ણાયક પણ બની શકે છે.

૩૫. ધુલાભાઈ અને અન્ય વિરુદ્ધ એમ.પી. રાજ્ય અને અન્ય [૧૯૬૮] ૩ એસસીઆર ૬૬૨ માં સુપ્રીમ કોર્ટની બંધારણીય બેન્ચે સિવિલ દાવો ટકાવી રાખવાના પ્રશ્ન પર સમગ્ર કેસ કાયદાની સમીક્ષા કરી અને સાત દરખાસ્તો રજૂ કરી. દરખાસ્ત ૧ અને ૨ સુસંગત છે, જે આ પ્રમાણે છે:

"(૧) જ્યાં કાયદો વિશેષ ટ્રિબ્યુનલોના આદેશોને અંતિમ સ્વરૂપ આપે છે ત્યાં સિવિલ કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રને બાકાત ગણવું જોઈએ જો સિવિલ કોર્ટ સામાન્ય રીતે દાવામાં જે કરે છે તે કરવા માટે પૂરતો ઉપાય હોય. જો કે, આવી જોગવાઈ એવા કિસ્સાઓને બાકાત રાખતી નથી કે જ્યાં ચોક્કસ અધિનિયમની જોગવાઈઓનું

પાલન કરવામાં આવ્યું ન હોય અથવા વૈધાનિક ટ્રિબ્યુનલે ન્યાયિક પ્રક્રિયાના મૂળભૂત સિદ્ધાંતોને અનુરૂપ કામ કર્યું ન હોય.

(૨) જ્યાં કોર્ટના અધિકારક્ષેત્ર પર સ્પષ્ટ બાધ હોય, ત્યાં પૂરા પાડવામાં આવેલ ઉપાયોની પર્યાપ્તતા અથવા યોગ્યતા શોધવા માટે ચોક્કસ અધિનિયમની યોજનાની તપાસ સુસંગત હોઈ શકે છે પરંતુ સિવિલ કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રને ટકાવી રાખવા માટે નિર્ણાયક નથી.

જ્યાં કોઈ સ્પષ્ટ બાકાત ન હોય ત્યાં હેતુ શોધવા માટે ઉપાયો અને ચોક્કસ અધિનિયમની યોજનાની તપાસ જરૂરી બની જાય છે અને તપાસનું પરિણામ નિર્ણાયક હોઈ શકે છે. પછીના કિસ્સામાં એ જોવું જરૂરી છે કે શું કાયદો વિશેષ અધિકાર અથવા જવાબદારીનું નિર્માણ કરે છે અને અધિકાર અથવા જવાબદારીના નિર્ધારણ માટે જોગવાઈ કરે છે અને વધુમાં એ નિર્ધારિત કરે છે કે સદર અધિકાર અને જવાબદારી વિશેના તમામ પ્રશ્નો આ રીતે રચાયેલ ટ્રિબ્યુનલો દ્વારા નક્કી કરવામાં આવશે, અને સિવિલ કોર્ટમાં સામાન્ય રીતે થતી કાર્યવાહી સાથે સંકળાયેલા ઉપાયો સદર કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત છે કે નહીં."

૩૬. બોમ્બે ટેનન્સી એન્ડ એગ્રીકલ્ચરલ લેન્ડ્સ એક્ટ ૧૯૪૮ માં કલમ ૮૫ ના રૂપમાં અધિનિયમની કલમ ૨૦ જેવી પારા-મેટેરિયા જોગવાઈ છે. બોમ્બે ટેનન્સી એન્ડ એગ્રીકલ્ચરલ લેન્ડ્સ એક્ટ ૧૯૪૮ ની કલમ ૮૫ નીચે મુજબ કાઢવામાં આવી છે:

"કલમ ૮૫ અધિકારક્ષેત્રનો બાધ

(૧) કોઈ પણ સિવિલ કોર્ટ પાસે કોઈ પણ એવા પ્રશ્નનો (જેમાં વ્યક્તિ ભૂતકાળમાં કોઈ પણ સમયે ગણોતિયો છે કે હતો અને આવા કોઈ ગણોતિયાએ તેના દ્વારા ધરાવવામાં આવેલી જમીન તેના મકાનમાલિક પાસેથી ખરીદી છે કે કેમ તે પ્રશ્નનો સમાવેશ થાય છે) ઉકેલ લાવવા, નિર્ણય લેવા અથવા કાર્યવાહી કરવાનું અધિકારક્ષેત્ર રહેશે નહીં કે જેનો આ અધિનિયમ દ્વારા અથવા તેના હેઠળ મામલતદાર અથવા ટ્રિબ્યુનલ, મેનેજર, કલેક્ટર અથવા અપીલ અથવા પુનરીક્ષણમાં [મહારાષ્ટ્ર મહેસૂલ ટ્રિબ્યુનલ] દ્વારા અથવા નિયંત્રણની તેમની સત્તાઓના ઉપયોગમાં [રાજ્ય] સરકાર દ્વારા ઉકેલ લાવવા, નિર્ણય લેવા અથવા કાર્યવાહી કરવાની જરૂર હોય.

(૨) આ અધિનિયમ હેઠળ મામલતદાર, ટ્રિબ્યુનલ, કલેક્ટર અથવા [મહારાષ્ટ્ર મહેસૂલ ટ્રિબ્યુનલ] અથવા [રાજ્ય] સરકાર

દ્વારા કરવામાં આવેલા કોઈ પણ આદેશ પર કોઈ પણ સિવિલ અથવા ક્રિમિનલ કોર્ટમાં પ્રશ્ન ઉઠાવી શકાશે નહીં.

સમજૂતી:— આ કલમના હેતુઓ માટે સિવિલ કોર્ટમાં મામલતદારોની અદાલતો અધિનિયમ, ૧૯૦૬ (૧૯૦૬ નો બોમ્બે II) હેઠળ રચાયેલી મામલતદાર કોર્ટનો સમાવેશ થશે."

૩૭. હુસૈન મિયા વિરુદ્ધ ચંદુભાઈ, એઆઈઆર ૧૯૫૪ બોમ્બે ૨૩૯ માં નોંધાયેલા કેસમાં બોમ્બે હાઈકોર્ટની ડિવિઝન બેન્ચ સમક્ષ ૧૯૪૮ ના અધિનિયમની કલમ ૮૫ વિચારણા હેઠળ આવી હતી.

૩૮. તે કેસમાં, સદર અધિનિયમ હેઠળ પસાર કરાયેલ મામલતદારના આદેશને અલ્ટ્રા વાયર્સ તરીકે પડકારવામાં આવ્યો હતો. તે કેસમાં, સદર અધિનિયમની કલમ ૨૯ હેઠળ મામલતદાર સમક્ષ તેમના ગણોતિયા સામે કબજા માટે મકાનમાલિકો દ્વારા અરજી કરવામાં આવી હતી અને ૨૪ ઓગસ્ટ, ૧૯૪૮ ના રોજ સંમતિ આદેશ લેવામાં આવ્યો હતો, જેના દ્વારા ગણોતિયા મકાનમાલિકોને કબજો સોંપવા સંમત થયા હતા. તે કેસમાં ગણોતિયાના જણાવ્યા મુજબ, તેમની અને મકાનમાલિકો વચ્ચે નવો ગણોત કરાર થયો હતો અને તે જુલાઈ ૧૯૪૯ માં થયો હતો અને નવા ગણોતના કારણે ગણોતિયો જમીન પર રહેવાનું ચાલુ રાખતો

હતો અને મકાનમાલિકોએ ક્યારેય તેનો કબજો લીધો ન હતો. ગણોતિયાનો એવો પણ કેસ હતો કે જુલાઈ ૧૯૫૦ માં તેણે મકાનમાલિકોની સંમતિથી તેને આપવામાં આવેલી જમીનની અદલાબદલી એ જ વિસ્તારની જમીન સાથે કરી હતી જે અન્ય ગણોતિયાને આપવામાં આવી હતી. ૧૫ ફેબ્રુઆરી, ૧૯૫૨ ના રોજ, મકાનમાલિકોએ ૨૪ ઓગસ્ટ, ૧૯૪૮ ના આદેશના અમલ માટે મામલતદારને અરજી કરી. ૨૨ માર્ચ, ૧૯૫૨ ના રોજ, ગણોતિયાએ મામલતદાર સમક્ષ એક અરજી દાખલ કરી જેમાં જણાવ્યું હતું કે તે નવા કરાર હેઠળ મકાનમાલિકોનો ગણોતિયો છે અને તેને બેદખલ કરવામાં ન આવે. ૧૭ માર્ચ, ૧૯૫૨ ના રોજ, મામલતદારે ૨૪ ઓગસ્ટ, ૧૯૪૮ ના આદેશના અમલમાં, ગણોતિયાને જમીનનો કબજો સોંપવાનો આદેશ આપ્યો અને ૨૦ માર્ચ, ૧૯૫૨ ના રોજ મકાનમાલિકોએ ગણોતિયા પાસેથી જમીનનો કબજો લીધો. ૨૨ માર્ચ, ૧૯૫૨ ના રોજ, ગણોતિયાએ કબજા માટે કલમ ૨૯(૧) હેઠળ મામલતદારને અરજી કરી અને આક્ષેપ કર્યો કે તે મકાનમાલિકોનો ગણોતિયો છે, અને ૮ ઓગસ્ટ, ૧૯૫૨ ના રોજ, મામલતદારે ગણોતિયાની તરફેણમાં આદેશ કર્યો અને નિર્દેશ આપ્યો કે ૧૬ ઓગસ્ટ, ૧૯૫૨ ના રોજ તેને કબજો આપવામાં આવે. ૧૫ ઓગસ્ટ, ૧૯૫૨ ના રોજ મકાનમાલિકોએ સિવિલ કોર્ટમાં દાવો દાખલ કર્યો જેમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે ૮ ઓગસ્ટ, ૧૯૫૨ ના રોજ મામલતદાર દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ આદેશ અમાન્ય અને અલ્ટ્રા વાયર્સ હતો અને ગણોતિયાને તેમની પાસેથી જમીનનો કબજો લેતા અટકાવવા માટે મનાઈહુકમ માંગ્યો હતો. સિવિલ કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રને હટાવતી સદર અધિનિયમની કલમ

૮૫ નું અર્થઘટન કરતી વખતે, વિદ્વાન મુખ્ય ન્યાયાધીશ શ્રી એમ.સી. છાગલાએ અવલોકન કર્યું (પૃ. ૯૪૮):

તે સ્પષ્ટ છે કે મામલતદાર દ્વારા કરવામાં આવેલા માન્ય આદેશોના સંદર્ભમાં જ સિવિલ કોર્ટનું અધિકારક્ષેત્ર હટાવવામાં આવ્યું છે. માત્ર ત્યારે જ જ્યારે મામલતદાર અધિકારક્ષેત્ર સાથે આદેશ આપે છે, અથવા બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, અધિનિયમના હેતુઓ માટે આદેશ અથવા અધિનિયમ દ્વારા જરૂરી આદેશ આપે છે, ત્યારે તે આદેશ પર સિવિલ કોર્ટમાં પ્રશ્ન ઉઠાવી શકાતો નથી. જો મામલતદાર માન્ય આદેશ પસાર કરતી વખતે કલમ ૭૦ હેઠળની કોઈપણ બાબતો સાથે કામ કરે છે, તો તે બાબતો સિવિલ કોર્ટ દ્વારા હાથ ધરી શકાશે નહીં. પરંતુ જો મામલતદાર દ્વારા આપવામાં આવેલ આદેશ અધિનિયમના હેતુઓ માટે ન હોય અથવા અધિનિયમ દ્વારા જરૂરી ન હોય અને આદેશ અક્ષમ અથવા અલ્ટ્રા વાયર્સ હોય, તો આદેશ શૂન્યતા છે અને તેને સિવિલ કોર્ટમાં પડકારી શકાય છે."

૩૯. તે કેસમાં દલીલ સાથે કામ કરતી વખતે કે મકાનમાલિકો માટે મામલતદારના નિર્ણય સામે અપીલ દાખલ કરવા માટે ખુદ્દું હતું અને તેઓએ અપીલ દાખલ કરવાને બદલે સિવિલ કોર્ટમાં દાવો દાખલ કર્યો હતો, વિદ્વાન

ન્યાયાધીશોએ એક પ્રશ્ન ઉભો કર્યો કે શું કાયદો તે કાયદા હેઠળ સ્થાપિત સત્તાધિકારી દ્વારા આપવામાં આવેલા આદેશ સામે અપીલના અધિકારની જોગવાઈ કરે છે કે કેમ, જ્યારે સત્તાધિકારી દ્વારા આપવામાં આવેલો આદેશ અમાન્ય અથવા અલ્ટ્રા વાયર્સ આદેશ હોય ત્યારે તે સ્થિતિમાં કોઈ ફરક પાડશે. વિદ્વાન ન્યાયાધીશોએ તે પ્રશ્ન અને દલીલનો નીચે મુજબ જવાબ આપ્યો (પૃ. ૯૪૯):

"... તે સ્પષ્ટ છે કે જો આદેશ પોતે જ અલ્ટ્રા વાયર્સ છે, તો તે શૂન્યતા છે અને જે પક્ષકાર સામે આદેશ આપવામાં આવ્યો છે તેના પર તે આદેશ સામે અપીલ દાખલ કરવાની કોઈ વાજકાળ નથી. કલમ ૭૪ હેઠળ જે અપીલ માટે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે તે કડક રીતે મામલતદાર દ્વારા આપવામાં આવેલા માન્ય આદેશો અને અધિકારક્ષેત્ર સાથે આપવામાં આવેલા આદેશો સામેની અપીલ છે. એવું બની શકે કે કલેક્ટરે મામલતદારને સુધાર્યા હોત અને એવું માની લીધું હોત કે મામલતદારનો આદેશ અલ્ટ્રા વાયર્સ હતો. પરંતુ પ્રશ્ન એ નથી કે સામાવાળાઓ (મકાનમાલિકો) કલેક્ટરને અપીલ કરી શક્યા હોત અને જરૂરી દાદ મેળવી શક્યા હોત. પ્રશ્ન એ છે કે શું સામાવાળાઓ (મકાનમાલિકો) અપીલ કરવા બંધાયેલા છે અને સિવિલ કોર્ટમાં જતા અટકાવવામાં આવ્યા છે કે અટકાવવામાં આવ્યા છે. અમારા મતે, સિદ્ધાંત પર એવી

દલીલ કરવી ભૂલભરેલી છે કે માત્ર એટલા માટે કે કાયદો અપીલના અધિકારની જોગવાઈ કરે છે, જે પક્ષ સામે આદેશ આપવામાં આવ્યો છે તે અપીલ કરવા બંધાયેલો છે, ભલેને કરવામાં આવેલ આદેશ શૂન્યતા હોય. જો આદેશ શૂન્યતા હોય, તો પક્ષકાર તેને અવગણવા, તેને કચરાના કાગળ તરીકે ગણવા અને એવી ઘોષણા માટે સિવિલ કોર્ટમાં જવા માટે હકદાર છે કે આદેશ શૂન્યતા છે અને તે આદેશ હેઠળ પક્ષકાર સામે કોઈ પગલાં લેવા જોઈએ નહીં જે તેના અધિકારોને નુકસાન પહોંચાડે."

૪૦. હિઝ હાઈનેસ ધ ગાયકવાડ સરકાર ઓફ બરોડા અને ધ બોમ્બે, બરોડા એન્ડ સેન્ટ્રલ ઈન્ડિયા રેલવે કંપની વિરુદ્ધ ગાંધી કચરાભાઈ કસ્તુરચંદ, એઆઈઆર ૧૯૦૩ પ્રિવી કાઉન્સિલ ૭૦ માં, સામાવાળો જે દાવામાં વાદી હતો, તે કોકતા ગામ અને તેની આસપાસની જમીનનો માલિક હતો. તેણે ફરિયાદ કરી કે મહેસાણા-વિરમગામ રેલવેના નિર્માણથી તેની જમીનમાં વરસાદની મોસમમાં પૂર આવ્યું હતું. સામાવાળાએ સીપીસી ની કલમ ૪૩૩ મુજબ ગવર્નર-જનરલ ઇન કાઉન્સિલની સંમતિથી ગાયકવાડ અને રેલવે કંપની સામે તેનો દાવો દાખલ કર્યો હતો. તેનો કેસ એવો હતો કે, જે નુકસાનની તેણે ફરિયાદ કરી હતી તે, રેલવેના કામો જે બેદરકારીભરી રીતે બાંધવામાં અને જાળવવામાં આવ્યા હતા તેના કારણે થયું હતું. તેણે નુકસાનની અને મનાઈનુકમનો દાવો કર્યો હતો.

અમદાવાદના સબઓર્ડિનેટ જજ અને બોમ્બે ખાતેના હાઈકોર્ટ ઓફ જ્યુડિકેચર, બંનેને બેદરકારીના પ્રશ્ન પર સામાવાળાની તરફેણમાં જાણવા મળ્યું અને ગુકસાની અને મનાઈદુકમ આપવા સંમત થયા, જોકે સબઓર્ડિનેટ જજ દ્વારા આંકવામાં આવેલી ગુકસાનીની રકમ હાઈકોર્ટ દ્વારા ઘટાડવામાં આવી હતી. બંને પ્રતિવાદીઓએ હિઝ મેજેસ્ટીને અપીલ કરી. સિવિલ કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રનો મુદ્દો પ્રિવી કાઉન્સિલની વિચારણા માટે આવ્યો. એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે તેમ છતાં ઇન્ડિયન રેલવે એક્ટ, ૧૮૮૦ ની વૈધાનિક સત્તાનો દુરુપયોગ અથવા ઓળંગવામાં આવી હોય, તો પણ કોઈ દાવો ટકશે નહીં અને સામાવાળાનો એકમાત્ર ઉપાય લેન્ડ એકિવિઝિશન એક્ટ ૧૮૭૦ હેઠળ વળતર માટેની કાર્યવાહી દ્વારા હતો. અમદાવાદના સબઓર્ડિનેટ જજ અને બોમ્બે ખાતેના હાઈકોર્ટ ઓફ જ્યુડિકેચર દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા આદેશોની પુષ્ટિ કરતી વખતે અને અપીલ ફગાવી દેતી વખતે, પ્રિવી કાઉન્સિલના તેમના લોર્ડશિપ્સે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું;

"આવી દલીલો સાથે ગંભીરતાથી કામ લેવું એ માત્ર સમયનો બગાડ હશે. એ વારંવાર નક્કી કરવામાં આવ્યું છે કે જો કામોના નિર્માણ માટે વૈધાનિક સત્તા ધરાવતી વ્યક્તિ અથવા વ્યક્તિઓનો સમૂહ (પછી ભલે તે કામો જાહેર જનતાના લાભ માટે હોય અથવા અંડરટેકર્સના લાભ માટે હોય અથવા, રેલવેના કિસ્સામાં, અંશતઃ અંડરટેકર્સના લાભ માટે અને અંશતઃ જાહેર જનતાના ભલા માટે

હોય) કાયદા દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાઓથી ઓળંગે છે અથવા તેનો દુરુપયોગ કરે છે, તો પરિણામે ઈજાગ્રસ્ત વ્યક્તિનો ઉપાય કાર્યવાહી "અથવા દાવા દ્વારા છે અને કાયદા હેઠળ વળતર માટેની કાર્યવાહી દ્વારા નહીં કે જેનું આ રીતે ઉદ્ધન કરવામાં આવ્યું છે. આ પ્રકારની સત્તાઓનો ઉપયોગ સામાન્ય કાળજી અને કૌશલ્ય સાથે અને અન્યોની મિલકત અને અધિકારોના અમુક અંશે સંદર્ભ સાથે થવો જોઈએ. તે ૧૮૮૦ ના અધિનિયમમાં વ્યક્ત કરાયેલ ક્યારેક વ્યક્ત અને ક્યારેક સમજી શકાય તેવી શરત પર મંજૂર કરવામાં આવે છે, પરંતુ જો વ્યક્ત ન કરવામાં આવે તો હંમેશા સમજી શકાય છે કે – અંડરટેકર્સ તેમની વૈધાનિક સત્તાઓના ઉપયોગમાં શક્ય તેટલું ઓછું નુકસાન કરશે."

૪૧. સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ વિરુદ્ધ માસ્ક એન્ડ કંપની, એઆઈઆર ૧૯૪૦ પ્રિવી કાઉન્સિલ ૧૦૫ માં નોંધાયેલ કેસમાં, દાવો સ્વીકારવા માટે સિવિલ કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રના સંદર્ભમાં પ્રિવી કાઉન્સિલના તેમના લોર્ડશિપ્સે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:

"એ સ્થાપિત કાયદો છે કે સિવિલ કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રની બાકાતનું સહેલાઈથી અનુમાન કરી શકાય નહીં, પરંતુ આવી બાકાત કાં તો સ્પષ્ટપણે વ્યક્ત થવી જોઈએ અથવા સ્પષ્ટપણે સૂચિત હોવી

જોઈએ. એ પણ સારી રીતે સ્થાપિત છે કે ભલે અધિકારક્ષેત્ર આ રીતે બાકાત રાખવામાં આવ્યું હોય, તો પણ સિવિલ કોર્ટને એવા કિસ્સાઓની તપાસ કરવાનું અધિકારક્ષેત્ર છે કે જ્યાં અધિનિયમની જોગવાઈઓનું પાલન કરવામાં આવ્યું નથી, અથવા વૈધાનિક ટ્રિબ્યુનલે ન્યાયિક કાર્યવાહીના મૂળભૂત સિદ્ધાંતોને અનુરૂપ કામ કર્યું નથી."

૪૨. રાયઝાદા તોપનદાસ અને અન્ય વિરુદ્ધ મેસર્સ. ગોરખરામ ગોકળચંદ, એઆઈઆર ૧૯૬૪ એસસી ૧૩૪૮ માં નોંધાયેલ કેસમાં, સુપ્રીમ કોર્ટે સામાન્ય સિદ્ધાંત સમજાવ્યો છે જે દાવાઓની શરૂઆતમાં અધિકારક્ષેત્રના પ્રશ્નને નિયંત્રિત કરે છે. સંબંધિત અવલોકનો નીચે મુજબ છે:

"૭] આ પ્રશ્નનો જવાબ આપવામાં કદાચ સામાન્ય સિદ્ધાંતનો ઉલ્લેખ કરવો જરૂરી છે જે કબૂલાતપૂર્વક દાવાઓની શરૂઆતમાં અધિકારક્ષેત્રના પ્રશ્નને સંચાલિત કરે છે. અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટના કુલ બેન્ચના નિર્ણય, અનંતી વિરુદ્ધ યત્રુ, આઈએલઆર ૫૨ ઓલ ૫૦૧:(એ. આઈ. આર. ૧૯૩૦ ઓલ ૧૯૩) (એફ. બી.) માં આ સામાન્ય સિદ્ધાંત સારી રીતે સમજાવવામાં આવ્યો છે અને અમારી સમક્ષ તેના પર વિવાદ કરવામાં આવ્યો નથી. ત્યાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું:

"વાદી તેના મંચની પસંદગી કરે છે અને તેનો દાવો દાખલ કરે છે. જો તે પોતાની હકીકતોની સાચીતા પ્રસ્થાપિત કરે છે તો તેને પસંદ કરેલા મંચ પરથી તેની દાદ મળશે. જો તે તેના દાવાને હકીકતો દ્વારા સમર્થિત ન હોય તેવી રીતે ઘડે છે, અને તેની દાદ માટે એવી અદાલતમાં જાય છે જે સાચી હકીકતો પર તેને દાદ આપી શકતી નથી, તો તેનો દાવો ફગાવી દેવામાં આવશે. પછી યોગ્ય અદાલત સમક્ષ રજૂઆત કરવા માટે દાવા અરજી પાછી આપવાનો કોઈ પ્રશ્ન રહેશે નહીં, કારણ કે દાવા અરજી, જે રીતે ઘડવામાં આવી છે, તે અન્ય પ્રકારની અદાલતને તેને દાદ આપવાનું વાજબી ઠેરવશે નહીં.. જો, અધિકારક્ષેત્રના આ મુદ્દા જ્યાં સુધી ગુણદોષ પર તપાસ કરતા એવું જણાય છે કે વાદી દ્વારા આક્ષેપિત હકીકતો સાચી નથી અને પ્રતિવાદીઓ દ્વારા આક્ષેપિત હકીકતો સાચી છે, અને કેસ અદાલત દ્વારા ધ્યાનમાં લેવા યોગ્ય નથી, તો બે પ્રકારના આદેશો પસાર કરવામાં આવશે. જો અધિકારક્ષેત્ર માત્ર પ્રાદેશિક મર્યાદાઓ અથવા આર્થિક મર્યાદાઓને લગતું હોય, તો યોગ્ય અદાલત સમક્ષ રજૂઆત કરવા માટે દાવા અરજી પાછી આપવાનો આદેશ આપવામાં આવશે. બીજી તરફ, જો એવું જણાય છે કે, દાવાના સ્વરૂપને ધ્યાનમાં લેતા, જે વર્ગની અદાલત છે તેના દ્વારા તે ધ્યાનમાં લેવા યોગ્ય નથી, તો વાદીના દાવાને સંપૂર્ણ રીતે ફગાવી દેવો પડશે."

ઉપર જણાવેલ સામાન્ય સિદ્ધાંતને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે માનીએ છીએ કે આ કેસમાં હાઈકોર્ટે લીધેલો મત સાચો છે. કલમ ૨૮ કોઈ પણ શંકા વિના પાર્ટ II ની કોઈપણ જોગવાઈઓ લાગુ પડે છે તેવા કોઈપણ પરિસ્થિતિ ભાડા અથવા કબજાની વસૂલાતને લગતા મકાનમાલિક અને ગણોતિયા વચ્ચેના દાવા અથવા કાર્યવાહીને સાંભળવા અને ચલાવવા માટે સ્મોલ કોઝ કોર્ટને વિશિષ્ટ અધિકારક્ષેત્ર આપે છે; તે અધિનિયમ અથવા તેની કોઈપણ જોગવાઈઓમાંથી ઉદ્ભવતા અધિનિયમ અથવા કોઈપણ દાવા અથવા પ્રશ્ન હેઠળ કોઈપણ અરજી નક્કી કરવા માટે વિશિષ્ટ અધિકારક્ષેત્ર પણ આપે છે અન્ય કોઈપણ કાયદામાં કંઈપણ સમાવિષ્ટ હોવા છતાં આ બધું. અપીલકર્તાઓ માટે વિજ્ઞાન વકીલની દલીલ એ છે કે આ કલમ અસરમાં જણાવે છે કે કોઈપણ સામાન્ય સિદ્ધાંત હોવા છતાં, અધિનિયમ હેઠળના તમામ દાવાઓ અથવા પ્રશ્નો માત્ર કલમમાં ઉલ્લેખિત અદાલતો દ્વારા જ ચલાવવામાં આવશે, દા.ત. ગ્રેટર બોમ્બેમાં સ્મોલ કોઝ કોર્ટ, અને વાદી કે પ્રતિવાદી દ્વારા દાવો કે પ્રશ્ન ઉઠાવવામાં આવ્યો છે તેનાથી કોઈ ફરક પડતો નથી. દલીલ બુદ્ધિગમ્ય છે, પરંતુ સાવચેતીપૂર્વક ચકાસણી કરતા તે અમને અસમર્થનીય લાગે છે. અમને નથી લાગતું કે કલમ એવું કહે છે અથવા કહેવાનો ઇરાદો ધરાવે છે કે પ્રતિવાદીની દલીલ મંચને નક્કી કરશે અથવા બદલશે. તે એ

આધાર પર આગળ વધે છે કે પક્ષકારોના સંબંધમાં અધિનિયમ હેઠળના તમામ પ્રશ્નો અથવા દાવાઓ નક્કી કરવા માટે અમુક અદાલતોને વિશિષ્ટ અધિકારક્ષેત્ર આપવામાં આવ્યું છે, જેમની વચ્ચે મકાનમાલિક અને ગણોતિયાનો સંબંધ છે કે હતો. તે સદર અદાલતોને ટાઈટલના પ્રશ્નો ચલાવવા માટે વિશિષ્ટ સત્તા સાથે રોકાણ કરતું નથી, જેમ કે હકદાર માલિક અને ઘૂસણખોર અથવા લાયસન્સધારક વચ્ચેના પ્રશ્નો, કારણ કે આવા પ્રશ્નો અધિનિયમ હેઠળ ઉદ્ભવતા નથી. તેથી, જો વાદી પોતાની દાવા અરજીમાં એવો સંબંધ સ્વીકારતો નથી કે જે અધિનિયમની કોઈપણ જોગવાઈઓને આકર્ષિત કરશે જેના પર કલમ ૨૮ હેઠળ આપવામાં આવેલ વિશિષ્ટ અધિકારક્ષેત્ર નિર્ભર છે, તો અમે માનતા નથી કે પ્રતિવાદી તેની દલીલ દ્વારા વાદીને એવા મંચ પર જવા દબાણ કરી શકે જ્યાં તેના નિવેદનો પર તે જઈ શકતો નથી. અપીલકર્તાઓ દ્વારા કરવામાં આવેલ અર્થઘટન વિસંગત પરિણામો ઉભા કરશે; ઉદાહરણ તરીકે, પ્રતિવાદી દરેક કિસ્સામાં વાદીને સ્મોલ કોઝ કોર્ટમાં જવા દબાણ કરી શકે છે અને બીજું, જો સ્મોલ કોઝ કોર્ટ પ્રતિવાદીની દલીલ સામે શોધે છે, તો દાવા અરજી બીજી વખત યોગ્ય અદાલત સમક્ષ રજૂઆત માટે પરત આપવી પડી શકે છે. અપીલકર્તાઓ માટે વિદ્વાન વકીલે વૈકલ્પિક રીતે દલીલ કરી છે કે સ્મોલ કોઝ કોર્ટ બીજી વખત દાવા અરજી પરત ન કરે, કારણ કે

તેમની દલીલ એ છે કે જ્યારે પણ અધિનિયમ હેઠળ દાવો કરવામાં આવે ત્યારે કેસ નક્કી કરવા માટે કોર્ટ પાસે "વિશિષ્ટ" અધિકારક્ષેત્ર હોય છે ભલે ટ્રાયલ પર દાવો ખોટો હોવાનું જણાય. અમે માનતા નથી કે આ દલીલને સાચી તરીકે સ્વીકારી શકાય, કારણ કે આમ કરવું એવું માનવું થશે કે સ્મોલ કોઝ કોર્ટને ટાઈટલના પ્રશ્નો નક્કી કરવા માટે વિશિષ્ટ અધિકારક્ષેત્ર છે, જે કલમ ૨૮-A દ્વારા સ્પષ્ટપણે નકારવામાં આવે છે. વિસંગત પરિણામો નિર્ણાયક દલીલ ન હોઈ શકે પરંતુ જ્યારે કોઈ પાર્ટ II માંની જોગવાઈઓને ધ્યાનમાં લે છે ત્યારે તે વાજબી રીતે સ્પષ્ટ જણાય છે કે કલમ ૨૮ દ્વારા આપવામાં આવેલ વિશિષ્ટ અધિકારક્ષેત્ર ખરેખર મકાનમાલિક અને ગણોતિયાના હાલના કે અગાઉના સંબંધ પર અને આવા પક્ષકારો વચ્ચે અધિનિયમ હેઠળ ઉદ્ભવતા દાવાઓ પર આધારિત છે.

[૮] ગોવિંદરામ સલામતરાય, ૫૩ બોમ એલ. આર. ૩૮૬: (એ. આઈ. આર. ૧૯૫૧ બોમ ૩૯૦) માં સમાન દલીલ સાથે કામ કરતી વખતે છાગલા, સી.જે. એ કહ્યું:

"તેમાં કોઈ શંકા હોઈ શકે નહીં કે જ્યારે વાદી કોઈ પ્રતિવાદી સામે એવો આક્ષેપ કરીને દાવો દાખલ કરે છે કે તે તેનો લાયસન્સધારક છે, તો તે એક એવો દાવો છે જે સ્મોલ કોઝ કોર્ટ દ્વારા સાંભળી

અને ચલાવી શકાતો નથી કારણ કે તે મકાનમાલિક અને ગણોતિયા વચ્ચેનો દાવો નથી, અને દાવા અરજીના આધારે મૂલ્યાંકન કરતા રેન્ટ કંટ્રોલ એક્ટ કે તેની કોઈ જોગવાઈમાંથી કોઈ પ્રશ્ન ઉભો થતો નથી જે દાવા અરજી પર નક્કી કરવો પડે. એવું સૂચવી શકાય નહીં કે વાદીએ પ્રતિવાદી દ્વારા લેવામાં આવતા કોઈપણ બચાવની અપેક્ષા રાખવી જોઈએ કે તે ગણોતિયો છે અથવા કે કોર્ટ પાસે શરૂઆતમાં જે અધિકારક્ષેત્ર હતું અથવા જે અધિકારક્ષેત્ર કોર્ટ પાસે ન હતું તે પ્રતિવાદી દ્વારા લેવામાં આવતા કોઈપણ અનુગામી દાવાથી નિયંત્રિત અથવા અસર પામવું જોઈએ. કોર્ટનું અધિકારક્ષેત્ર સામાન્ય રીતે અને સાધારણ રીતે દાવાની શરૂઆતના સમયે નક્કી કરવામાં આવે છે. તેથી જ્યારે કોઈ પક્ષ દાવા અરજી ફાઈલ પર મૂકે છે, ત્યારે તે સમયે કોર્ટે વિચારવાનું હોય છે કે શું તે કોર્ટને તે દાવો સાંભળવા અને ચલાવવાનું અધિકારક્ષેત્ર હતું કે નહીં. પરંતુ એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે દાવો દાખલ કરવામાં આવ્યો ત્યારે કોર્ટને અધિકારક્ષેત્ર હોઈ શકે છે; જેવી પ્રતિવાદીએ એવી દલીલ ઉભી કરી કે તે ગણોતિયો છે, કોર્ટ તે દાવો ચલાવવાનું અધિકારક્ષેત્ર ગુમાવે છે અને તે દલીલનો નિકાલ માત્ર સ્મોલ કોઝ કોર્ટ દ્વારા કલમ ૨૮ ની જોગવાઈઓ દ્વારા જ થઈ શકે છે.

તેથી, મારે જે પ્રશ્નનો સામનો કરવાનો છે તે એ છે કે શું પ્રતિવાદી ગણોતિયો છે કે લાયસન્સધારક એવો પ્રશ્ન અધિનિયમ કે તેની કોઈ જોગવાઈઓમાંથી ઉદ્ભવતો પ્રશ્ન છે. ખરેખર, આ પ્રશ્ન એવો પ્રશ્ન નથી કે જેને અધિનિયમ કે તેની કોઈ જોગવાઈઓ સાથે કોઈ લેવાદેવા હોય. તે એક એવો પ્રશ્ન છે જે આનુષંગિક છે અને એવું કહી શકાય કે અધિનિયમની કોઈ પણ રીતે લાગુ પડે છે તે પહેલાં તેનો નિર્ણય લેવો પડશે."

અમે આ અવલોકનો સાથે સંમત છીએ અને અમે માનતા નથી કે કલમ ૨૮ તેના સાચા વ્યાપ અને અસરમાં અમે અગાઉ ઉલ્લેખ કરેલા સામાન્ય સિદ્ધાંતથી અલગ પડે છે. તેમજ અમે એવું પણ માનતા નથી કે કલમ ૨૯ દ્વારા આપવામાં આવેલો અપીલનો અધિકાર કોઈ પણ રીતે સ્થિતિને અસર કરે છે. કલમ ૨૮ હેઠળ અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી કોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્ણયના સંદર્ભમાં, કલમ ૨૯ હેઠળ અમુક સંજોગોમાં અપીલ માટે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે. આનો અર્થ એ નથી કે કલમ ૨૮ ની અપીલકર્તાઓ વતી દલીલ કરવામાં આવેલી અસર છે.

૪૩. પબ્લોજન ટી કંપની લિમિટેડ વિરુદ્ધ ધ ડેપ્યુટી કમિશનર, લખીમપુર અને અન્ય, એઆઈઆર ૧૯૬૮ એસસી ૨૭૧(૧) માં નોંધાયેલ કેસમાં, લઘુત્તમ

વેતન અધિનિયમ હેઠળની બાબત સાથે કામ કરતી વખતે સુપ્રીમ કોર્ટે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

"૫) અમારું કાર્ય એ સુનિશ્ચિત કરવાનું છે કે શું અધિનિયમની ઉપરોક્ત જોગવાઈઓ આ કેસમાં વર્ણવેલ પ્રકૃતિના દાવાઓની શરૂઆત પર સ્પષ્ટપણે અથવા ગર્ભિત રીતે કોઈ પ્રતિબંધ લાદે છે. અમુક વિશેષ કાયદાઓ હેઠળ લેવામાં આવેલ પગલાંને પડકારવા માટે સિવિલ દાવાઓને જાળવી રાખવાનો પ્રશ્ન તાજેતરના વર્ષોમાં અનેક કેસોમાં આ કોર્ટનું ધ્યાન ખેંચ્યું છે તેમજ આ કોર્ટની સ્થાપના પહેલા પ્રિવી કાઉન્સિલની જ્યુડિશિયલ કમિટીનું ધ્યાન ખેંચ્યું છે. સિવિલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૯ હેઠળ "અદાલતો પાસે સિવિલ પ્રકૃતિના તમામ દાવાઓ ચલાવવાનું અધિકારક્ષેત્ર છે સિવાય કે એવા દાવાઓ કે જેની નોંધ લેવા માટે સ્પષ્ટપણે અથવા ગર્ભિત રીતે બાધિત કરવામાં આવે." સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ વિરુદ્ધ માર્ક અને કંપની, ૬૭ ઈન્ડ એપ ૨૨૨ માં પૃષ્ઠ ૨૩૭ પર: (એઆઈઆર ૧૯૪૦ પીસી ૧૦૫ પૃષ્ઠ ૧૧૦ પર) પ્રશ્ન એ હતો કે શું કસ્ટમ્સ એક્ટની કલમ ૧૮૮ હેઠળ અપીલ પર કસ્ટમ્સ કલેક્ટરનો આદેશ કસ્ટમ્સના અધિકારી દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા નિર્ણય અથવા આદેશથી ટેરિફ હેઠળ વસૂલવાપાત્ર ડ્યુટીના દરના સંદર્ભમાં કસ્ટમ્સના અધિકારીના નિર્ણયના

ગુણદોષ પરના પડકારને સ્વીકારવા માટે સિવિલ કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રને બાકાત રાખે છે. ત્યાં એ નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો હતો કે પ્રશ્નનો નિર્ણય નિર્માણ હેઠળના ચોક્કસ કાયદાની શરતો પર આધારિત છે અને અન્ય વૈધાનિક જોગવાઈઓ પરના નિર્ણયો ભૌતિક રીતે મદદરૂપ નથી સિવાય કે જ્યાં સુધી બાંધકામના સામાન્ય સિદ્ધાંતો નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા ન હોય. બોર્ડ વિલ્સ, જે. દ્વારા કાયદાના ખુલાસા પર આધાર રાખતું હતું વોલ્વરહેમ્પટન ન્યુ વોટરવર્ક્સ કંપની વિરુદ્ધ હોક્સફોર્ડ, (૧૮૫૯) ૬ સીબી (એનએસ) ૩૩૬ માં કે

"જ્યાં કાયદા દ્વારા સામાન્ય કાયદામાં અસ્તિત્વમાં ન હોય તેવી જવાબદારી ઊભી કરવામાં આવે છે જે તે જ સમયે તેને લાગુ કરવા માટે વિશેષ અને ચોક્કસ ઉપાય આપે છે"

પક્ષકારે કાયદા દ્વારા આપવામાં આવેલ ઉપાયનું સ્વરૂપ અપનાવવું જોઈએ. સી કસ્ટમ્સ એક્ટની કલમ ૧૮૮ એ અધિનિયમના ચેપ્ટર XVII માં સમાવિષ્ટ સંખ્યાબંધ કલમોમાંથી એક હતી જેનું શીર્ષક "ગુનાઓ, અપીલો વગેરેને લગતી પ્રક્રિયા" હતું અને તેમાં કલમો ૧૬૯ થી ૧૯૩ નો સમાવેશ થતો હતો. કલમ ૧૮૨ અમુક કિસ્સાઓમાં જમી અથવા ડ્યુટીના વધેલા દરો માટે જવાબદારી પૂરી પાડે છે. કલમ ૧૮૮ નિર્ધારિત કરે છે કે કોઈ પણ વ્યક્તિ જે

પોતાને અધિનિયમ હેઠળ કસ્ટમ્સના અધિકારી દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા નિર્ણય અથવા આદેશથી નારાજ માને છે તે, આવા નિર્ણય અથવા આદેશની તારીખથી ત્રણ મહિનાની અંદર, ત્યાંથી ચીફ કસ્ટમ્સ ઓથોરિટી અથવા, સ્થાનિક સરકાર નિર્દેશિત કરે તેવા કિસ્સાઓમાં, કસ્ટમ્સ કલેક્ટરના હોદ્દાથી ઉતરતા ન હોય તેવા કસ્ટમ્સના કોઈપણ અધિકારીને અપીલ કરી શકે છે અને સ્થાનિક સરકાર દ્વારા નામ અથવા તેના હોદ્દાને આધારે તે વતી અધિકૃત કરી શકે છે. આવા અધિકારી અથવા સત્તાધિકારી ત્યારબાદ વધુ તપાસ કરી શકે છે અને તેને યોગ્ય લાગે તેવો આદેશ પસાર કરી શકે છે, અપીલ કરવામાં આવેલ નિર્ણય અથવા આદેશની પુષ્ટિ, ફેરફાર અથવા રદ કરી શકે છે અને કલમ ૧૯૧ દ્વારા આપવામાં આવેલી પુનરીક્ષણની સત્તાને આધીન આ કલમ હેઠળ અપીલમાં પસાર કરવામાં આવેલ દરેક આદેશ અંતિમ રહેશે.

[૬] ન્યાયિક સમિતિના જણાવ્યા મુજબ કલમો ૧૮૮ અને ૧૯૧ માં જવાબદારીઓના સંદર્ભમાં અપીલનો ચોક્કસ અને સ્વયં-સંપૂર્ણ કોડ હતો જે કાયદા દ્વારા જ બનાવવામાં આવ્યો હતો, અને તેણે અપીલને કારોબારી સરકારના સર્વોચ્ચ વડા સુધી લઈ જવા સક્ષમ બનાવી. બોર્ડે અવલોકન કર્યું:

"સિવિલ કોર્ટમાં પડકાર સિવાયના આદેશને આગળ પડકારવા માટે શું બાકાત રાખવાનો હેતુ હતો તેની કલ્પના કરવી મુશ્કેલ છે."

[૭] આ ચુકાદાનું સુપ્રસિદ્ધ કથન પૃષ્ઠ ૨૩૬ પર જોવા મળે છે કે સિવિલ કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રને બાકાત રાખવાનું સહેલાઈથી અનુમાન કરી શકાતું નથી, પરંતુ આવું બાકાત કાં તો સ્પષ્ટપણે વ્યક્ત થવું જોઈએ અથવા સ્પષ્ટપણે સૂચિત હોવું જોઈએ અને જો અધિકારક્ષેત્ર બાકાત રાખવામાં આવ્યું હોય તો પણ, સિવિલ કોર્ટ પાસે હજુ પણ એવા કિસ્સાઓની તપાસ કરવાનું અધિકારક્ષેત્ર હશે કે જ્યાં અધિનિયમની જોગવાઈઓનું પાલન કરવામાં આવ્યું નથી, અથવા વૈધાનિક ટ્રિબ્યુનલે ન્યાયિક પ્રક્રિયાના મૂળભૂત સિદ્ધાંતોને અનુરૂપ કામ કર્યું નથી.

[૮] પાયક્સ ગ્રેનાઈટ કો. લિમિટેડ વિરુદ્ધ મિનિસ્ટ્રી ઓફ હાઉસિંગ એન્ડ લોકલ ગવર્નમેન્ટ, ૧૯૬૦ એસી ૨૬૦ માં પૃષ્ઠ ૨૮૬ પર વિસ્કાઉન્ટ સિમોન્ડ્સે અવલોકન કર્યું:

"તે કોઈ પણ રીતે ઓછો કરી શકાય તેવો સિદ્ધાંત નથી કે તેના અધિકારોના નિર્ધારણ માટે હર મેજેસ્ટીની અદાલતોનો વિષયનો આશરો સ્પષ્ટ શબ્દો સિવાય બાકાત રાખવો જોઈએ નહીં".

[૯] રેલે ઇન્વેસ્ટમેન્ટ કો. લિમિટેડ વિરુદ્ધ ગવર્નર-જનરલ ઇન કાઉન્સિલ, ૭૪ ઇન્ડિયા એપ ૫૦ માં પૃષ્ઠ ૬૨ પર. (એઆઈઆર ૧૯૪૭ પીસી ૭૮ પૃષ્ઠ ૮૦ પર) જ્યાં વાદી-અપીલકર્તાએ ભારતીય આવકવેરા અધિનિયમની અમુક જોગવાઈઓને ડિક્લેરેશન માંગતો દાવો દાખલ કર્યો હતો જેમાં એવી જોગવાઈઓને આકારણી અને કર વસૂલવા માટે અધિકૃત કરવાનો દાવો કરવામાં આવ્યો હતો જેમાં બ્રિટિશ ભારતની બહાર જાહેર કરાયેલ અથવા ચૂકવવામાં આવેલ ડિવિડન્ડના સંદર્ભમાં બિન-નિવાસી પર બ્રિટિશ ભારતમાં લાવવામાં આવ્યા ન હતા ફેડરલ લેજિસ્લેચરની કાયદાકીય સત્તાઓને અલ્ટ્રા વાયર્સ ગણવામાં આવ્યા અને ઉદ્દેખિત રકમની ચુકવણી માટે, ન્યાયિક સમિતિએ અપીલને ફગાવી દેતી વખતે અવલોકન કર્યું કે

"આ વિભાગોનું અર્થઘટન કરતી વખતે તેમના લોર્ડશિપ્સના મતે એ સુનિશ્ચિત કરવું સુસંગત છે કે શું અધિનિયમમાં એવી મશીનરી છે કે જે કરદાતાને અદાલતોમાં એ પ્રશ્ન અસરકારક રીતે ઉઠાવવા માટે સક્ષમ બનાવે છે કે શું આવકવેરા અધિનિયમની કોઈ વિશેષ જોગવાઈ જે આકારણી પર અસર કરે છે તે અલ્ટ્રા વાયર્સ છે કે નહીં. આવી મશીનરીની હાજરી, જોકે કોઈ પણ રીતે નિર્ણાયક નથી,

કલમના નિર્માણ સાથે મેળ ખાય છે જે સમાન વિષયમાં તપાસ કરવા માટે વૈકલ્પિક અધિકારક્ષેત્રને નકારે છે."

ન્યાયિક સમિતિએ અધિનિયમની કલમ ૬૭ સહિત ભારતીય આવકવેરા અધિનિયમની વિવિધ જોગવાઈઓની કેટલીક વિગતવાર તપાસ કરી અને એ નિષ્કર્ષ પર આવી કે અધિનિયમ દ્વારા પ્રદાન કરવામાં આવેલી મશીનરી અલ્ટ્રા વાયર્સ આકારણીની ફરિયાદ કરતા કરદાતા દ્વારા અસરકારક રીતે અપનાવી શકાય છે "અધિનિયમ દ્વારા સ્પષ્ટપણે પ્રદાન કરવામાં આવેલી મશીનરીના ઉપયોગ સિવાય આકારણી પર પ્રશ્ન ઉઠાવવાનું અધિકારક્ષેત્ર આકારણીના આધારે ઉદ્ભવતી ચૂકવણી કરવાની વૈધાનિક જવાબદારી સાથે અસંગત હોવાનું જણાય છે."

૪૪. સરદારાસિંહ (મૃતક) એલઆરએસ અને અન્ય, વિરુદ્ધ સરદાર સિંહ (મૃતક) અને અન્ય, (૧૯૯૦) ૪ એસસીસી ૯૦ માં નોંધાયેલા કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:

"તેથી દાવો અધિનિયમની જોગવાઈઓથી સ્પષ્ટ રીતે બહાર હતો અને તેથી સામાન્ય રીતે સિવિલ કોર્ટ તેને સાંભળવા અને નક્કી કરવા માટે હકદાર હતી. પરંતુ હજાજી ખરીદદારો વતી દલીલ

કરવામાં આવી હતી કે અધિનિયમની કલમ ૧૫૮ ના સબ-સેક્શન (૨) ના કલમો (xiv) અને (xv) માં સમાવિષ્ટ વિશિષ્ટ જોગવાઈઓ દ્વારા સિવિલ કોર્ટનું અધિકારક્ષેત્ર છીનવાઈ ગયું હતું. આ દલીલની પ્રશંસા કરવા માટે અમે સદર જોગવાઈનો ઉલ્લેખ કરી શકીએ છીએ:

"૧૫૮(૨): સિવિલ કોર્ટ નીચેની કોઈપણ બાબતો પર અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરશે નહીં, એટલે કે:

(xiv) સરકાર દ્વારા વસૂલાત, અથવા જમીન મહેસૂલની વસૂલાત માટે સરકાર દ્વારા કોઈપણ પ્રક્રિયાના અમલીકરણ, અથવા જમીન મહેસૂલના બાકી લેણાં તરીકે વસૂલવાપાત્ર કોઈપણ રકમ સાથે જોડાયેલ અથવા તેમાંથી ઉદ્ભવતો કોઈપણ દાવો;

(xv) જમીન મહેસૂલના બાકી લેણાંની વસૂલાત અથવા જમીન મહેસૂલના બાકી લેણાં તરીકે વસૂલવાપાત્ર કોઈપણ રકમ માટે વેચાણને છેતરપિંડી સિવાયના અન્ય કોઈપણ આધારે રદ કરવાનો કોઈપણ દાવો.

"હાલના કિસ્સામાં ૧૨/૦૩/૧૯૬૬ ના રોજ જારી કરવામાં આવેલ સેલ સર્ટિફિકેટના આધારે પ્રતિવાદીઓને જાહેર હરાજીમાં વેચવામાં આવેલ જમીનનો કબજો લેતા અટકાવવા માટે કાયમી

મનાઈદુકમ માટે દાવો દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો. આ દસ્તાવેજની માન્યતાને એ આધારે પડકારવામાં આવી હતી કે હરાજી ખરીદદારોએ અધિનિયમની કલમ ૮૮ દ્વારા મ જૂર સમયની અંદર વેચાણ કિંમતની બાકીની રકમ જમા કરવામાં નિષ્ફળ ગયા હોવાથી વેચાણ રદબાતલ હતું. વેચાણ રદબાતલ હોવાથી, ૨૧/૦૨/૧૯૬૬ ના રોજ વેચાણની પુષ્ટિની અનુગામી કાર્યવાહી અને સંબંધિત સત્તાવાળાઓ દ્વારા ૧૨/૦૩/૧૯૬૬ ના રોજ સેલ સર્ટિફિકેટ જારી કરવા એ હરાજી ખરીદદારો માટે કોઈ કામના ન હતા. જમીનના માલિકે, તેથી, એવી દલીલ કરી હતી કે હરાજી ખરીદદારો સેલ સર્ટિફિકેટ હેઠળ કબજા માટે હકદાર નથી જે કાયદાની નજરમાં વેચાણ રદબાતલ થઈ ગયા પછી સંબંધિત સત્તાવાળાઓ દ્વારા ખોટી રીતે જારી કરવામાં આવ્યું હતું. પોતાના કબજાનું રક્ષણ કરવા માટે જમીન માલિક હરાજી-ખરીદદારો સામે દાવો કરવા માટે હકદાર હતો કે જેઓ તેને એવા દસ્તાવેજના આધારે બેદખલ કરવા માંગતા હતા કે જેની કાયદામાં કોઈ અસરકારકતા ન હતી. આ અધિનિયમની કલમ ૯૧ હેઠળ વેચાણને બાજુ પર રાખવા માંગતા જમીન માલિકનો કિસ્સો નથી, કારણ કે વેચાણ અસ્તિત્વમાં ન હોવાથી તેના માટે વેચાણને બાજુ પર રાખવા માટે અરજી કરવી જરૂરી ન હતી. તેથી, જમીન માલિક માટે તેના કબજાને ધમકી આપવામાં આવી હોવાથી તેનું રક્ષણ

કરવા સિવિલ કોર્ટનો સંપર્ક કરવા માટે ખુલ્લું હતું. તેથી આવો દાવો કલમ ૧૫૮ (૨) ની જોગવાઈઓને આકર્ષિત કરતો નથી જેના પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે. હાઈકોર્ટે, તેથી, યોગ્ય રીતે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું:

"કારણ કે તેમની મિલકત અધિકારક્ષેત્ર વિના મહેસૂલી સત્તાવાળાઓ દ્વારા વેચવામાં આવી હતી, તેમને સિવિલ કોર્ટમાં દાવો દાખલ કરવાનો અધિકાર હતો અને જેને આ બાબત નક્કી કરવાનું અધિકારક્ષેત્ર હતું. તે કાયદાનો સ્થાપિત સિદ્ધાંત છે કે જો કોઈ કાયદા હેઠળ પક્ષકારોની કાર્યવાહી અધિકારક્ષેત્ર વિનાની હોય, તો સિવિલ કોર્ટનું અધિકારક્ષેત્ર બાકાત રાખવામાં આવતું નથી.

"અમે આદરપૂર્વક ઉપરોક્ત અવલોકન સાથે સંમત છીએ. એકવાર એવું માનવામાં આવે કે અધિનિયમની કલમ ૮૮ ની જરૂરિયાતોનું પાલન કરવામાં હરાજી ખરીદદારોની નિષ્ફળતા પર વેચાણ રદબાતલ કરવામાં આવ્યું હતું, તે સત્તાવાળાઓની અગત્યની ફરજ હતી કે તે મિલકતને ફરીથી વેચાણ માટે મૂકે કારણ કે કાયદાએ સંબંધિત સત્તાવાળાઓને બાકી રકમની ચુકવણી માટે સમય વધારવાનો કોઈ વિવેકાધિકાર આપ્યો નથી. એકવાર અધિનિયમની કલમ ૮૮ ની ફરજિયાત જરૂરિયાતનું પાલન

કરવામાં ન આવે, સંબંધિત સત્તાવાળાઓ માટે એકમાત્ર રસ્તો મિલકતને ફરીથી વેચાણ માટે મૂકવાનો હતો. તેથી, અધિનિયમની કલમ ૮૮ દ્વારા નિર્ધારિત સમયગાળો પૂરો થયા પછી બાકીની રકમ સ્વીકારવાનું કોઈ અધિકારક્ષેત્ર નહોતું. તેથી, સંબંધિત ઓથોરિટી દ્વારા ૨/૦૩/૧૯૬૫ ના રોજ કલમ ૮૮ દ્વારા નિર્ધારિત સમયગાળો પૂરો થયા પછી લાંબા સમય બાદ બાકીના નાણાં સ્વીકારવાની કાર્યવાહી અધિકારક્ષેત્ર વિનાની અને નકામી હતી. તેથી ૨૧/૦૨/૧૯૬૬ ના રોજ વેચાણની પુષ્ટિ પણ અધિકારક્ષેત્ર વિનાની હતી અને તેને અવગણવી જોઈએ. જો કાયદામાં તે સારી સ્થિતિ છે, તો તેમાં કોઈ શંકા ન હોઈ શકે કે અહીંના અપીલકર્તાઓની તરફેણમાં કાયદાની નજરમાં કોઈ વેચાણ થયું ન હતું અને તેથી, જમીન માલિકને બેદખલ કરવાની અપીલકર્તાઓની ધમકીભરી કાર્યવાહી સ્પષ્ટ રીતે અધિનિયમની બહાર હતી અને તેને સિવિલ કોર્ટમાં માન્ય રીતે પડકારી શકાય છે. તેથી, અમે હાઈકોર્ટની તરફેણમાં આવેલા મતમાં કોઈ નબળાઈ જોતા નથી."

૪૫. નોંધાયેલા નિર્ણયોમાં નિર્ધારિત કરેલા સિદ્ધાંતને હાથ પરના કેસમાં લાગુ કરતાં, એમ કહી શકાય કે સિવિલ કોર્ટનું અધિકારક્ષેત્ર અધિનિયમ હેઠળ

અધિકૃત અધિકારીઓ દ્વારા કરવામાં આવેલા માન્ય આદેશોના સંદર્ભમાં જ નિહિત કરવામાં આવ્યું છે. માત્ર ત્યારે જ જ્યારે સંબંધિત અધિકારી અધિકારક્ષેત્ર સાથે આદેશ આપે છે, અથવા બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો અધિનિયમના હેતુઓ માટે આદેશ અથવા અધિનિયમ દ્વારા જરૂરી આદેશ આપે છે, ત્યારે તે આદેશ પર સિવિલ કોર્ટમાં પ્રશ્ન ઉઠાવી શકાય નહીં. જો સંબંધિત અધિકારી માન્ય આદેશ પસાર કરતી વખતે અધિનિયમની કલમ ૨૦ હેઠળની કોઈપણ બાબતો સાથે કામ કરે છે તો તે બાબતો સિવિલ કોર્ટ દ્વારા હાથ ધરી શકાશે નહીં, પરંતુ જો અધિકારી દ્વારા કરવામાં આવેલ આદેશ અક્ષમ અથવા અલ્ટ્રા વાયર્સ હોય તો આદેશ શૂન્યતા છે અને તેને સિવિલ કોર્ટમાં પડકારી શકાય છે. જો આદેશ અધિકારક્ષેત્ર વિનાનો હોય અને શૂન્યતા હોય તો પક્ષકાર તેને અવગણવા, તેને કચરાના કાગળ તરીકે ગણવા અને એવી ઘોષણા માટે સિવિલ કોર્ટમાં જવા માટે હકદાર છે કે આદેશ શૂન્યતા છે અને તે આદેશ હેઠળ તેની સામે કોઈ પગલાં લેવા જોઈએ નહીં કારણ કે તે તેના અધિકારોને નુકસાન પહોંચાડશે.

૪૬. હું કે.સી. ડોરા વિરુદ્ધ જી. અન્નામનાયડુ, એઆઈઆર ૧૯૭૪ એસસી ૧૦૬૯ માં નોંધાયેલ આ વિષય પર સુપ્રીમ કોર્ટના વધુ એક નિર્ણય પર હાથ મૂકી શક્યો. આ કેસમાં, તેમના લોર્ડશિપ્સ મદ્રાસ એસ્ટેટ (એબોલિશન એન્ડ કન્વર્ઝન ઇન્ટુ રૈયતવારી) એક્ટ, ૧૯૪૮ ની જોગવાઈઓની વિચારણા કરી રહ્યા હતા. તે અધિનિયમની કલમ ૯(૧) સેટલમેન્ટ ઓફિસર અને ટ્રિબ્યુનલના

અધિકારક્ષેત્રને વિશિષ્ટ બનાવે છે. સિવિલ કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રની આ બાકાતને બે મર્યાદાઓને આધીન અર્થઘટન કરવામાં આવ્યું હતું. પ્રથમ, સિવિલ કોર્ટને એવા કેસોની તપાસ કરવાનું અધિકારક્ષેત્ર છે કે જ્યાં અધિનિયમની જોગવાઈઓનું પાલન કરવામાં આવ્યું નથી અથવા વૈધાનિક ટ્રિબ્યુનલે ન્યાયિક પ્રક્રિયાના મૂળભૂત સિદ્ધાંતોને અનુરૂપ કામ કર્યું નથી. બીજી મર્યાદા એ છે કે વૈધાનિક ટ્રિબ્યુનલોની સત્તાઓ કઈ ચોક્કસ હદ સુધી વિશિષ્ટ છે. આ નિર્ણય દ્વારા નિર્ધારિત સિદ્ધાંત એ મતને સમર્થન આપે છે કે માત્ર કાયદો સિવિલ કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રને બાધિત કરે છે એટલે એવો અર્થ નથી થતો કે તમામ હેતુઓ માટે સિવિલ કોર્ટનું અધિકારક્ષેત્ર છીનવાઈ ગયું છે. એવા કેસોની તપાસ કરવાની સિવિલ કોર્ટની સત્તા કે જ્યાં અધિનિયમની જોગવાઈઓનું પાલન કરવામાં આવ્યું નથી અથવા વૈધાનિક ટ્રિબ્યુનલે ન્યાયિક પ્રક્રિયાના મૂળભૂત સિદ્ધાંતોને અનુરૂપ કામ કર્યું નથી, તે અપ્રભાવિત રહે છે."

૪૭.. શ્રી પટેલ, વિદ્વાન એજુપીએ તેમની દલીલના સમર્થનમાં કે અત્રેના સામાવાળાઓ મૂળ વાદીઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ દાવો અધિનિયમની કલમ ૨૦ ને ધ્યાનમાં રાખીને ટકી શકે તેમ ન હતો, તે સૈયદ મોહમ્મદ બકીર વિરુદ્ધ બોમ્બે રાજ્ય (હવે ગુજરાત), ૧૯૭૭ એઆઈઆર (ગુજરાત) ૬૨ માં નોંધાયેલ આ કોર્ટના કુલ બેન્ચના નિર્ણય પર આધાર રાખે છે. કુલ બેન્ચના

નિર્ણય માટે એક વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા બે પ્રશ્નો મોકલવામાં આવ્યા હતા.
પ્રશ્નો નીચે મુજબ કાઢવામાં આવ્યા છે:

"(i) શું બોમ્બે પર્સનલ ઇનામ એબોલિશન એક્ટ, ૧૯૫૨ ની કલમ ૨(૧)(ઈ) ના ખુલાસા ૧ ને ધ્યાનમાં રાખીને કોઈ ચોક્કસ અનુદાન વ્યક્તિગત ઇનામ છે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે સિવિલ કોર્ટ પાસે અધિકારક્ષેત્ર છે? અને

(ii) ઉપરોક્ત અધિનિયમની કલમ ૩ ના ખુલાસાને ધ્યાનમાં રાખીને ધાર્મિક અથવા સખાવતી સંસ્થાઓ દ્વારા રાખવામાં આવેલા અને કોડની કલમ ૫૩ હેઠળ રાખવામાં આવેલા એલિએનેશન રજિસ્ટરમાં અથવા પેન્શન એક્ટ ૧૮૭૧ હેઠળ બનાવેલા નિયમો હેઠળ રાખવામાં આવેલા રેકૉર્ડ્સમાં તે રીતે નોંધાયેલા ઇનામોને અધિનિયમના સંચાલનમાંથી બચાવવામાં આવે છે?"

૪૮. સદર કેસમાં અપીલકર્તા વાદીએ સુરત ખાતે સિવિલ જજ, સિનિયર ડિવિઝનની અદાલતમાં એવી ઘોષણા માટે સિવિલ દાવો દાખલ કર્યો હતો કે ઓરમા ગામ એ ઇદરૂસ-દરગાહ (એટલે કે મંદિરો એટલે કે રોઝા) ની ધાર્મિક સંસ્થા દ્વારા રાખવામાં આવેલ ઇનામ ગામ છે અને અધિનિયમની જોગવાઈઓને

ધ્યાનમાં રાખીને બોમ્બે પર્સનલ ઇનામ્સ એબોલિશન એક્ટ ૧૯૫૨ ની જોગવાઈઓ દાવાવાળા ગામને લાગુ પડતી નથી. વાદીએ પ્રતિવાદી, તત્કાલીન બોમ્બે રાજ્ય સામે મનાઈહુકમ પણ માંગ્યો હતો, જે તેને અને તેના અધિકારીઓ અને નોકરોને સદર અધિનિયમ હેઠળ કોઈપણ કાર્યવાહી કરવાથી રોકે. પ્રતિવાદીએ એવી દલીલ કરી હતી કે દાવાવાળું ગામ પર્સનલ ઇનામ્સ એબોલિશન એક્ટની કલમ ૨(૧)(ઈ) ના અર્થની અંદર પર્સનલ ઇનામ હોવાથી અને જમીન પર્સનલ ઇનામ છે કે નહીં તે પ્રશ્ન નક્કી કરવા માટે માત્ર રાજ્ય સરકાર જ સક્ષમ હોવાથી, સિવિલ કોર્ટ પાસે આ પ્રશ્ન નક્કી કરવા માટે કોઈ અધિકારક્ષેત્ર ન હતું. આ કોર્ટની કુલ બેન્ચે, ધુલાભાઈ (ઉપર) ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણય પર આધાર રાખીને, નીચે મુજબ ઠરાવ્યું;

"કોઈ ચોક્કસ ઇનામ વ્યક્તિગત ઇનામ છે કે દેવસ્થાન ઇનામ તે નક્કી કરવાનું સિવિલ કોર્ટનું અધિકારક્ષેત્ર બંને અધિનિયમોની જોગવાઈઓ દ્વારા ખાસ બહાર કાઢવામાં આવ્યું છે. પર્સનલ ઇનામ્સ એબોલિશન એક્ટ હેઠળ રાજ્ય સરકારને એકમાત્ર અને અંતિમ સત્તાધિકારી બનાવવામાં આવી છે. પાછલા અધિનિયમ હેઠળ દાવામાં ઉઠાવવામાં આવેલા પ્રશ્ન નક્કી કરવા માટે ટ્રિબ્યુનલોની વંશવેલો છે."

૪૯. આમ, કુલ બેન્ચ સમક્ષ પ્રશ્ન એ હતો કે શું ઇનામ એ પર્સનલ ઇનામ એબોલિશન એક્ટની કલમ ૨(ઈ) હેઠળ આવતું ઇનામ હતું. મુદ્દાના સ્વરૂપને ધ્યાનમાં રાખીને, કુલ બેન્ચે એવો મત લીધો હતો કે અધિકારક્ષેત્રના પ્રશ્નને ધ્યાનમાં લેતા, રાજ્ય સરકાર એકમાત્ર આ પ્રશ્ન નક્કી કરવા માટે સક્ષમ છે અને અન્ય કોઈ સત્તાધિકારી નહીં. આવા સંજોગોમાં, કુલ બેન્ચે એવું ઠરાવ્યું હતું કે સિવિલ કોર્ટ અધિનિયમની કલમ ૨(ઈ) માં આવતા ઇનામ અંગેના પ્રશ્નમાં જવા માટે સક્ષમ નથી.

૫૦. હાથ પરના કેસમાં, હકીકતો ખૂબ જ સ્પષ્ટ છે. નાયબ કલેક્ટરને ૧૦ વર્ષના સમયગાળા પછી મામલતદારના આદેશને સુઓ મોટો રિવ્યુમાં લેવાનું કોઈ અધિકારક્ષેત્ર ન હતું અને તે પણ એ જાણવા છતાં કે મામલતદારના આદેશની રાજ્ય સરકાર દ્વારા પુષ્ટિ કરવામાં આવી છે. હકીકતમાં, એકવાર મામલતદારનો આદેશ અંતિમ બની ગયા પછી, અધિનિયમમાં એવી કોઈ જોગવાઈ નથી કે જેના આધારે નાયબ કલેક્ટર તપાસ શરૂ કરી શક્યા હોત અને આદેશ પસાર કરી શક્યા હોત.

૫૧. ઉપરોક્ત ચર્ચાને ધ્યાનમાં રાખીને, હું એ નિષ્કર્ષ પર પહોંચ્યો છું કે બંને નીચલી અદાલતોએ દાવો ચલાવવા માટે સિવિલ કોર્ટના અધિકારક્ષેત્રના સંબંધમાં યોગ્ય રીતે નિર્ણય લીધો છે.

૫૨. જોકે, શ્રી પટેલ વિદ્વાન એજીપીએ આ કોર્ટને એ આધાર પર આ બીજી અપીલ સ્વીકારવા માટે મનાવવાનો શ્રેષ્ઠ પ્રયાસ કર્યો કે વિષયવસ્તુની જમીન વિશાળ અને અમૂલ્ય છે અને અદાલતે એ જોવું જોઈએ કે વાદીઓ જેવા અસામાજિક તત્વો દ્વારા તેને પચાવી ન લેવામાં આવે, છતાં મને ડર છે કે અપીલકર્તાઓએ માત્ર આવી દલીલ પર સફળ થવું જોઈએ નહીં. વાદીઓ અસામાજિક તત્વો અથવા જમીન પચાવી પાડનારા નથી. તેમના અધિકારો કાયદા મુજબ સંબંધિત સત્તાવાળાઓ દ્વારા સ્ફટિકીકૃત અને જાહેર કરવામાં આવ્યા છે. તમામ હકીકતલક્ષી મુદ્દાઓ, જે ઉભા કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવી રહ્યો છે, તે લગભગ ૧૯૭૩ માં જ નિષ્કર્ષ પર પહોંચી ગયા હતા. આ મુકદ્દમો નાયબ કલેક્ટરના ભાગ પર વિષયવસ્તુની જમીન સરકારની છે તેવી હકીકત અને કાયદાની ગંભીર ગેરસમજ પર રક્ષણ કરવા માટેના અતિ ઉત્સાહનું પરિણામ સિવાય બીજું કંઈ નથી. અન્ય મુદ્દાઓ જે ઉભા કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવી રહ્યો છે, મારા મતે, તે બધા હકીકતના પ્રશ્નો છે. હકીકતના આ તમામ પ્રશ્નો પર બંને નીચલી અદાલતોના સહવર્તી નિષ્કર્ષો છે. આવા સંજોગોમાં, સીપીસી ની કલમ ૧૦૦ હેઠળ બીજી અપીલમાં પુરાવાની પુનઃ સમીક્ષા કરીને ફરી એકવાર

તમામ હકીકતલક્ષી મુદ્દાઓની તપાસ કરવી આ કોર્ટ માટે અનુમતિપાત્ર અથવા યોગ્ય રહેશે નહીં.

૫૩. ઉપરોક્ત કારણોસર, આ બીજી અપીલ નિષ્ફળ જાય છે અને આથી કાઢી નાખવામાં આવે છે.

(જે.બી. પારડીવાલા, ન્યાયમૂર્તિશ્રી)

This judgment has been translated using AI Tool - SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.